

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra ruského jazyka a literatury

**Analýza nových učebních materiálů pro výuku
ruského jazyka**
Diplomová práce

Autor:	Bc. Radek Kozel
Studijní program:	N1501 - Biologie
Studijní obor:	Učitelství biologie pro střední školy Učitelství pro střední školy – ruský jazyk a literatura
Vedoucí práce:	Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.
Oponent práce:	doc. Galina Kosych, CSc.

Univerzita Hradec Králové
Přírodovědecká fakulta

Zadání diplomové práce

Autor:	Radek Kozel
Studium:	S17BI036NP
Studijní program:	N1501 Biologie
Studijní obor:	Učitelství biologie pro střední školy, Učitelství pro střední školy - ruský jazyk a literatura
Název diplomové práce:	Analýza nových učebních materiálů pro výuku ruského jazyka
Název diplomové práce AJ:	Analysis of new teaching and learning material for Russian language

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce je provedení analýzy nových učebních materiálů, které se začnou používat ve výuce ruského jazyka na základních a středních školách v průběhu roku 2018, a sice učebnic Raduga po-novomu (3. přepracované vydání) a Tvoj Šans a k nim náležících pracovních sešitů. Zároveň bude provedena komparace těchto materiálů se souborem učebnic a pracovních sešitů Raduga po-novomu, doposud v českých školách používaných.

JELÍNEK, Stanislav. Raduga po-novomu. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-988-9. KNECHT, Petr a Tomáš JANÍK. Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2008. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-174-4. MAŇÁK, Josef a Petr KNECHT, ed. Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-148-5. PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. Šesté, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1228-7. PRŮCHA, Jan. Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-49-4.

Garantující pracoviště: Katedra ruského jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.

Oponent: doc. Galina Kosych, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 2.5.2019

.....

Radek Kozel

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Miroslavu Půžovi, Ph.D. za trpělivost, pomoc a odborné rady při zpracovávání práce. Poděkování patří také rodině a přátelům, kteří mě podporovali při studiu.

Anotace

KOZEL, Radek. *Analýza nových učebních materiálů pro výuku ruského jazyka*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, 2018/2019. 57 s. Diplomová práce.

Cílem diplomové práce je provedení analýzy nových učebních materiálů, které se začaly používat ve výuce ruského jazyka na základních a středních školách v průběhu roku 2018, a sice učebnic Raduga po-novomu (3. přepracované vydání) a Tvoj šans a k nim náležících, případně integrovaných pracovních sešitů. Zároveň bude provedena komparace těchto materiálů se souborem učebnic a pracovních sešitů Raduga po-novomu, doposud v českých školách používaných.

Klíčová slova: analýza, komparace, učebnice Raduga po-novomu, Raduga po-novomu (3. přepracované vydání), Tvoj Šans

Annotation

Kozel, Radek. *Analysis of new teaching and learning material for Russian language*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018/2019. 57 pp. Diploma Thesis.

The aim of this diploma thesis is to analyse new teaching materials used for teaching Russian language at elementary and middle school during the year 2018, namely Raduga po-novomu (third revised edition) and Tvoj Šans and all additional materials (workbooks and integrated workbooks). All the materials will be compared with the set of textbooks and workbooks Raduga po-novomu, still widely used in Czech schools.

Key words: analysis, comparison, textbook Raduga po-novomu, Raduga po-novomu (third revised edition), Tvoj Šans

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013
(Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	10
1 Učebnice	13
1.1 Definice učebnice.....	13
1.2 Funkce učebnice.....	13
1.3 Kompozice jazykové učebnice.....	14
1.4 Typy textů v jazykových učebnicích.....	15
1.5 Kurikulární dokumentární systém.....	16
1.5.1 Rámcový vzdělávací program	17
1.5.2 Klíčové kompetence	18
1.5.3 Společný evropský referenční rámec.....	19
2 Kritéria hodnocení učebnic	20
2.1 Seznam hodnotících kritérií	20
2.1.1 Mistríkova míra srozumitelnosti.....	20
2.1.2 Vizuální prostředky v učebnicích	21
2.1.3 Postojové a hodnotové orientace v učebnicích.....	22
3 Učebnice pro výuku ruského jazyka	26
3.1 Historie tvorby učebnic pro výuku ruského jazyka.....	26
3.2 Analýza vybraných učebnic pro výuku ruského jazyka.....	26
3.2.1 Klass! 1	27
3.2.2 Pojechali 1	27
3.2.3 Echo 1	27
3.2.4 Vremena 1	28
3.2.5 Klassnyje družja 1	28
4 Učebnicový komplex Raduga po-novomu	29
4.1 Analýza učebnice Raduga po-novomu 1.....	30
4.1.1 Součásti učebního souboru	30
4.1.2 Struktura učebnice	31
4.1.3 Slovní zásoba.....	31
4.1.4 Gramatická složka	32
4.1.5 Obtížnost textu.....	33

4.1.6	Vizuální prostředky	34
4.1.7	Postojové a hodnotové orientace	34
4.1.8	Příklady stereotypizace.....	35
4.1.9	Analýza pracovního sešitu.....	37
4.2	Přepracované vydání učebnice Raduga po-novomu	38
5	Učebnice Tvoj šans A1 s integrovaným pracovním sešitem	40
5.1	Analýza učebnice Tvoj šans A1	41
5.1.1	Součásti učebního souboru	41
5.1.2	Struktura učebnice	42
5.1.3	Slovní zásoba.....	43
5.1.4	Gramatická složka	44
5.1.5	Obtížnost textu.....	45
5.1.6	Vizuální prostředky	47
5.1.7	Postojové a hodnotové orientace	48
5.1.8	Příklady stereotypizace.....	49
5.1.9	Analýza pracovního sešitu.....	50
	Závěr	52
	Seznam zdrojů.....	55
	Seznam použité literatury řazený abecedně dle autora, psaný latinským písmem	55
	Seznam použitých internetových zdrojů.....	57

Úvod

Postavení výuky ruského jazyka na základních a středních školách na území České republiky v průběhu posledních několika desítek let prošlo značnými změnami. Od roku 1989, kdy přestala být výuka ruštiny povinná, došlo k jejímu oslabení a začala být opomíjena. Upřednostňovány byly západní jazyky – anglický, německý, francouzský. O tomto ústupu svědčí kupříkladu i fakt, že před rokem 1989 žáci skládali maturitní zkoušku z českého jazyka a literatury a z ruského jazyka, avšak po roce 1989 se mohli maturanti rozhodnout pro jakýkoli z vyučovaných cizích jazyků.

K masivnímu navýšení počtu žáků, kteří se začali učit ruskému jazyku, došlo v letech 2005 až 2010. Během těchto let proběhl nárůst o 242,6 % a po angličtině a němčině se jednalo o třetí nejvyučovanější cizí jazyk. Zvýšený zájem o ruský jazyk potvrzují i statistiky maturitních zkoušek.

S rozmachem výuky ruského jazyka souvisí i vývoj nových učebních materiálů. Zatímco do roku 1989 byly učební materiály ideologicky založené, po roce 1989 proběhla jejich deideologizace. To se projevilo také v podstatně širší nabídce učebnic ruského jazyka, které byly na trhu nově k dostání. V letech 2005 až 2010, kdy byl zájem o ruský jazyk ze strany žáků enormní, na základních a středních školách patřily mezi vůbec nejpoužívanější učební materiály soubory učebnic Pojechali, Vremena a zvláště pak edice učebnic Raduga po-novomu.

Výše zmíněné učebnice převládají na základních a středních školách do dnešní doby (2019), což by však mělo změnit vydání nových souborů učebnic pro výuku ruského jazyka Raduga plus a Tvoj šans. V případě učebnice Raduga plus se jedná o ono v anotaci zmíněné 3. přepracované vydání učebního souboru Raduga po-novomu. V době, kdy byla anotace zpracována (listopad 2018), nebyl název nového učebního souboru znám, proto bylo v anotaci užito právě tohoto termínu.

Cílem diplomové práce je provést analýzu těchto publikací, zaměřit se na jejich přednosti a nedostatky, a provést komparaci s učebním souborem Raduga po-novomu, především pak s učebnicí Raduga po-novomu 1, která je určena žákům, jenž s výukou ruského jazyka začínají. Analyzovány nebudou pouze učebnice, ale i k nim náležící pracovní sešity. Pro účely diplomové práce byla u učebních materiálů, psaných azbukou, provedena jejich transliterace do českého jazyka.

Diplomová práce je rozčleněna do dvou úseků. První tvoří teoretická část, v níž je zpracována problematika učebnic, jakož i kritéria, která se pro hodnocení učebnic užívají. Druhý úsek utváří analytický oddíl, v němž jsou zahrnuty analýzy vybraných učebnic pro výuku ruského jazyka.

Toto téma bylo zvoleno z toho důvodu, že autor se ve své pedagogické profesi plánuje věnovat výuce ruského jazyka na základní či střední škole a prostřednictvím této diplomové práce se seznámí s novými učebními materiály. Mimo to autor prostuduje značné množství různých učebnic určených pro výuku ruského jazyka, na základě čehož získá povědomí o jejich silných a slabých stránkách a jejich využitelnosti ve vyučovacím procesu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Učebnice

1.1 Definice učebnice

Třebaže učebnici je možné chápat a definovat různými způsoby, jedná se především o učební pomůcku, jejímž obsahem je výklad učiva. „Přesnější a podrobnější vymezení však pro množství variant v odborné literatuře nenajdeme, snad jen různé charakteristiky, jak se jeví z různých hledisek výchovně vzdělávacího procesu.“ (Janík – Knecht 2008, s. 20)

Další z možností, jak lze definovat učebnici, uvádí ruský didaktik D. D. Zujev (1986, s. 16, volný překlad autora): Současná školní učebnice je učebnice masová; vysvětluje obsah předmětu vzdělávání a určuje druhy činností, které si žáci podle učebních osnov mají nevyhnutelně osvojit, samozřejmě, s přihlédnutím na jejich věkové nebo jiné zvláštnosti.

1.2 Funkce učebnice

Stejně tak, jako tomu bylo v případě definice učebnice, ani stanovení funkcí učebnice coby vyučovacího média není snadné a jednotné. Dělení funkcí nabízí J. Průcha (1998, s. 19 – 20):

- „Funkce učebnic pro žáky:

Učebnice jsou pramenem, z nichž se žáci učí, tj. osvojují si nejen určité poznatky, ale i jiné složky vzdělání (dovednosti, hodnoty, normy, postoje aj.).

- Funkce učebnic pro učitele:

Učebnice jsou pramenem, s jehož využitím učitelé plánují obsah učiva, ale i přímou prezentaci tohoto obsahu ve výuce, hodnocení vzdělávacích výsledků žáků aj.“

Z jiného úhlu pohledu nahlíží na funkci učebnic D. D. Zujev (1986, s. 69 – 88, volný překlad autora), který vyděluje a podrobně pojednává hned o osmi funkcích:

- Informační funkce

Učebnice disponuje takovým obsahem, který v daném předmětu vymezuje obsah vzdělávání.

- **Transformační funkce**
Učebnice žákům nabízí přepracované odborné informace z různých pramenů takovou formou, aby byly žákům přístupné a srozumitelné.
- **Systematizační funkce**
Učivo, které je obsahem učebnice, je rozčleněno takovým způsobem, aby odpovídalo jednotlivým ročníkům nebo stupňům na škole. Zároveň je zde zachována posloupnost obsahu učiva.
- **Zpevňovací a kontrolní funkce**
Za doprovodu a pomoci pedagoga učebnice žákům umožňuje nejen osvojit si, ale i upevňovat si a procvičovat dané učivo.
- **Sebevzdělávací funkce**
Pakliže učebnice tuto funkci splňuje, měla by žáky motivovat a podněcovat k samostatné práci s učebnicí.
- **Integrační funkce**
Žáci při studiu mají možnost čerpat z různých pramenů a získávat odlišné poznatky, pro jejichž pochopení by měla učebnice poskytovat potřebný základ.
- **Koordinační funkce**
V průběhu vzdělávacího procesu je žáky a pedagogem využíváno několik didaktických pomůcek, jejichž koordinaci učebnice napomáhá.
- **Rozvojově výchovná funkce**
Učebnice neposkytuje žákům pouze informační základ, ale rovněž přispívá k harmonickému rozvoji osobnosti žáků.

Je zřejmé, že tyto funkce učebnic jsou v každém edukačním médiu realizovány v různé míře. To je zapříčiněno skutečností, že každá z učebnic je určena pro různý stupeň školy či vyučovací předmět a v závislosti na tom jsou více rozvinuty nebo potlačeny různé funkce.

1.3 Kompozice jazykové učebnice

Vzhledem k široké nabídce a rozmanitosti jazykových učebnic, které jsou na trhu k dostání, je velice složité najít rysy, které by byly pro všechny učebnice obdobné. I přes tuto skutečnost lze spatřit jisté shody v rámci struktury u většiny jazykových

učebnic. Ani tyto struktury však nejsou pro všechny učebnice shodné, což uvádí i J. Hendrich: Tyto shodné prvky lze vidět hned na samotném začátku jazykových učebnic, které obvykle začínají specifiky dané učebnice, tj. tím, pro jak pokročilé žáky cizího jazyka je učebnice určena, či instrukcemi, jak s danou publikací pracovat. Pakliže se jedná o učebnice, které jsou určeny pro začátečníky, bývá obvykle na začátku ještě přehledně zpracovaná zmínka o fonetice či základních gramatických jevech.

Po této úvodní pasáži lze v jazykových učebnicích nalézt členění učiva do jednotlivých lekcí, což je specifikum pro jazykové učebnice, které v jiných učebních médiích nebývá zpravidla používáno. Samotné lekce se pak vždy zabývají určitým tématem, přičemž obvykle do každé z lekcí bývá zahrnutý nový gramatický jev. S každou následující lekcí bývají již probrané gramatické či jiné jevy znovu probrány a navazují na další. Do každé z lekcí obvykle bývá zahrnuta také slovní zásoba, která se k dané problematice váže. Ke každé z učebnic navíc obvykle náleží i pracovní sešit, jenž je situován obdobně, a sice tak, že je rovněž rozčleněn do lekcí, které svou tematikou odpovídají těm v učebnici. Spíše výjimečné jsou pak učebnice, v nichž je možné mezi několika lekcemi najít opakovací lekci, která by shrnovala učivo, jež této opakovací lekci předcházelo, avšak i s takovými jazykovými učebnicemi se lze setkat. (Hendrich 1988, s. 397 – 398)

1.4 Typy textů v jazykových učebnicích

V jazykových učebnicích lze pozorovat jev, který je pro tento typ učebnic rovněž charakteristický, a sice odlišný typ textů. Dle J. Hendricha (1988, s. 398) lze vyčlenit tři základní typy textů, které bývají v učebnicích používány i za určitými účely.

Prvním typem textu je monologická forma, která bývá používána k cvičení čtení. Rovněž žáci prostřednictvím tohoto typu textu cvičí kladení otázek a odpovědí. Značně rozdílné využití má pak užití dialogického typu, který by měl žákům demonstrovat užití cizího jazyka v konkrétní situaci a co nejvíce jim přiblížit realitu. To vše by je mělo ještě více motivovat a cílit na rozvoj jejich komunikačních schopností. Posledním typem textu, který lze vydělit, je tzv. doplňkový text. Ten zahrnuje hodnověrné materiály pocházející ze země, jejímuž cizímu jazyku se žák vzdělává. Mezi takovéto materiály lze zařadit kupříkladu mapy, inzeráty, návody či novinové články. Mimo výše popsaného však do této kategorie lze přiřadit i texty písní nebo pasáže vyňaté z literárních děl.

Prostřednictvím těchto textů žáci rozvíjí své znalosti z reálií dané země a dostávají se tak zprostředkovaně do kontaktu s autentickými materiály.

S odlišným dělením textu v učebnicích se lze setkat u D. D. Zujeva (1986, s. 113 – 115, volný překlad autora), který dělí text v učebnicích následovně:

- Základní text

Jedná se o typ textu, který je hlavním pramenem při studiu dané učebnice a jeho osvojení si je pro všechny žáky povinné. Zahrnuje vysvětlení základního učiva, pojmů, zákonů, teorií apod.

- Doplnující text

Tento typ textu se v učebnicích vyskytuje za účelem upevnění a prohloubení poznatků získaných ze základního textu. Informace, které doplňující text zprostředkovává, mohou překračovat rámec požadovaného rozsahu učiva.

- Vysvětlující text

Užitím tohoto typu textu je docíleno toho, že žáci si lépe osvojí hůře pochopitelné informace. Tento typ žákům rovněž výrazně napomáhá při samostudiu.

Během tvorby nového výukového materiálu pro výuku cizího jazyka je zapotřebí zohlednit hned několik oblastí. Prvním takovým hlediskem, na které je potřeba se při utváření učebnice zaměřit, je výběr textového materiálu. Při něm je nutné vzít mimo jiné v potaz věk a úroveň znalostí cílové skupiny. Rovněž je zapotřebí dodržet žánrovou různorodost, cílovou skupinu zaujmout, pobavit a zároveň dodržet estetické, etické hledisko. Užití texty by měly obsahovat i informace, které jsou pro cílovou skupinu neznámé a obohacující. V učebnicích užitý text pak musí rozvíjet čtyři základní faktory výuky cizího jazyka, a sice čtení, poslech, mluvenou a psanou řeč, k čemuž napomáhá textová správnost z hlediska fonetiky, grafiky, ortografie, lexiky a gramatiky. (Purm 1998, s. 60 – 62, volný překlad autora)

1.5 Kurikulární dokumentární systém

Slovo kurikulum je moderním termínem, jehož význam se v posledních letech měnil, rozšiřoval. Jak uvádí R. Choděra (2013, s. 70): „Tradičním termínem jsou v našich domácích podmínkách učební osnovy, které ale v poslední době ustupují anglosaskému termínu „kurikulum“ a domácímu termínu „vzdělávací programy“.

Vysvětlení termínu kurikulum pak nabízí J. Šmajs a J. Krob (2003, s. 111): „Kurikulum, tj. souhrn znalostí, které si má osvojit člen dané společnosti, je součástí kultury společnosti, odráží úroveň jejího rozvoje i potřeby života.“ Jiné vymezení termínu předkládají J. Maňák, T. Janík a V. Švec (2008, s. 14), jejichž vysvětlení se v porovnání s výše uvedeným více dotýká pedagogického prostředí: „Termín kurikulum přináší do pedagogiky nový, obecnější pojem, který vhodně doplňuje termíny učební plán a učební osnovy, spojuje je a včleňuje do obecnější roviny. V tomto obecnějším pohledu lze kurikulum chápat jako obsah vzdělání (učivo) v širším slova smyslu a proces jeho osvojování, tj. jako veškerou zkušenost žáka (učícího se), kterou získává ve školském (vzdělávacím) prostředí, a činnosti, které jsou spojeny s jeho osvojováním a hodnocením.“

O samotném systému kurikulárních dokumentů pojednávají J. Maňák, T. Janík a V. Švec (2008, s. 34): „Kurikulární dokumenty mají dvě úrovně: státní a školní. K státní úrovni patří kromě Národního programu vzdělávání také rámcové vzdělávací programy, školní úroveň představují školní vzdělávací programy.“ Dle výše uvedených programů jednotlivé školy provádí proces vyučování.

Pro potřeby této diplomové práce bude rovněž využito dokumentu SERR (Společný evropský referenční rámec), na jehož základě dochází k vymezení toho, co by měli žáci znát, pokud chtějí dosáhnout určité úrovně cizího jazyka.

Zařazení kapitoly kurikulárního dokumentárního systému považuje autor diplomové práce za nezbytné, neboť právě dokumenty kurikulárního systému patří mezi ty, jimiž se autoři učebnic pro výuku ruského jazyka musí při jejich tvorbě řídit.

1.5.1 Rámcový vzdělávací program

Národní ústav pro vzdělávání na svých internetových stránkách definuje rámcové vzdělávací programy následovně: „Rámcové vzdělávací programy (RVP) tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol všech oborů vzdělání v předškolním, základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání.“ (Rámcové vzdělávací programy 2018)

MŠMT v dokumentu *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (2017, s. 6) charakterizuje rámcové vzdělávací programy mimo jiné takto: „Rámcové vzdělávací programy formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání. ... Rámcový vzdělávací program vymezuje

vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo. ... Rámcový vzdělávací program specifikuje úroveň klíčových kompetencí.“

1.5.2 Klíčové kompetence

Jak již bylo zmíněno v podkapitole 1.5.1 Rámcový vzdělávací program, prostřednictvím rámcového vzdělávacího programu jsou upravovány klíčové kompetence. Dle dokumentu MŠMT Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2017, s. 10) jsou klíčové kompetence charakterizovány následovně: „Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. ... Klíčové kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, různými způsoby se prolínají, jsou multifunkční, mají nadpředmětovou podobu a lze je získat vždy jen jako výsledek celkového procesu vzdělávání. Proto k jejich utváření a rozvíjení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají.“

T. Janík, J. Maňák a P. Knecht (2009, s. 75) klíčové kompetence oddělují následovně: „Za klíčové kompetence jsou považovány následující:

- kompetence k učení,
- kompetence k řešení problémů,
- kompetence komunikativní,
- kompetence sociální a personální,
- kompetence občanské,
- kompetence pracovní.“

Od výše vyjmenovaných klíčových kompetencí vyděluje R. Choděra (2013, s. 55) klíčové kompetence, které jsou platné pro výuku cizích jazyků. Odlišuje od sebe čtyři druhy kompetencí. Jako první se zmiňuje o kompetenci lingvistické, která je označována jako vědomost o jazyce. Následuje jazyková kompetence, jež je charakterizována jako vědomost z jazyka. Za třetí kompetenci je považována řečová kompetence. Ta je chápána jako schopnost správně řešit úkoly či reprodukovat texty v souladu s jazykovou normou. Jako poslední je vydělována komunikativní kompetence, ve které se střídají dvojí způsoby komunikace, a sice verbální a neverbální.

1.5.3 Společný evropský referenční rámec

Jednou ze základních charakteristik učebnice je její zařazení do Společného evropského referenčního rámce (SERR). SERR je dokumentem, prostřednictvím něhož je umožněno porovnání jazykových znalostí cizích jazyků osob ve státech Evropské unie. Tento dokument tvoří základ k vypracování sylabů, zkoušek a směrnic při tvorbě jazykových učebnic.

V rámci SERR lze odlišit šest úrovní, na které se uživatel cizího jazyka může propracovat. Tato skutečnost je považována za významný přínos SERR, neboť na základě existence těchto úrovní od sebe lze dané uživatele cizího jazyka v rámci Evropy odlišit, což hraje zásadní roli například při uznávání jazykových certifikátů.

Jeden z hlavních přínosů existence daných úrovní popisuje publikace *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme* (2006, s. 16) následovně: „Popis úrovní ovládnutí jazyka usnadní srovnávání cílů, úrovní, materiálů, testů a dosaženého osvojení jazyka v různých vzdělávacích systémech a situacích:“ Společné referenční úrovně obsahují tři hlavní kategorie (A – uživatel základů jazyka, B – samostatný uživatel, C – zkušený uživatel), přičemž v rámci každé kategorie se odlišuje nižší stupeň (1) a vyšší stupeň (2).

- A1 (Breakthrough)
- A2 (Waystage)
- B1 (Threshold)
- B2 (Vantage)
- C1 (Effective Operational Proficiency)
- C2 (Mastery)

(Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme, 2006)

2 Kritéria hodnocení učebnic

V následujících podkapitolách bude pojednáno o kritériích hodnocení učebnic. Nutno však podotknout, že názory na to, dle jakých kritérií by měly být učebnice hodnoceny, se rozcházejí. „Neexistuje obecná shoda mezi jednotlivými odborníky v tom, která kritéria jsou nejdůležitější, žádný vyčerpávající soubor kritérií nebyl formulován. Přesto lze konstatovat, že nejčastěji jsou zmiňovány přiměřená obtížnost textu a rozsah učiva a soulad s cíli výuky vymezenými v kurikulárních dokumentech.“ (Maňák – Knecht 2007, s. 32)

2.1 Seznam hodnotících kritérií

Jak bylo popsáno výše, ustálený seznam kritérií, dle kterých by bylo možné učebnice hodnotit, utvořen není a dle dostupné literatury se tyto seznamy liší. Pro účely této diplomové práce bylo vybráno několik hodnotících kritérií, dle kterých budou vybrané učebnice hodnoceny a následně mezi sebou komparovány.

2.1.1 Mistríkova míra srozumitelnosti

Míra obtížnosti textu je jednou ze základních vlastností, která se při hodnocení učebnic zkoumá. „Obtížnost je souhrn takových vlastností textu, které existují objektivně v kterémkoli textu a v procesu učení mají vliv na percepci, chápání a zpracování textové informace učícím se subjektem.

Obtížnost textu je tedy objektivní fenomén a jako takový jej lze v principu identifikovat, měřit, popsat, analyzovat a vyhodnocovat exaktními procedurami. Snahou je vlastnosti textů zakládající jejich obtížnost operativně měřit a vyjadřovat v kvantitativních parametrech obtížnosti. Vznikají tzv. míry (vzorce) pro kvantitativní vyjádření stupně obtížnosti textu, resp. speciálně pro texty učebnic. Existuje velký počet různých metod a technik pro zjišťování obtížnosti textu učebnic. Souhrnně lze existující přístupy v této oblasti rozdělit podle druhů výzkumné procedury na dvě velké skupiny:

- Lingvisticko-quantitativní metody, jejichž základem je určování obtížnosti učebnic na základě výskytů, proporcí, uspořádání nějakých měřitelných jednotek

verbálního textu (např. odborných pojmů, větných struktur, tematických posloupností, informačních jader aj.).

- Subjektivní metody evaluace, při nichž se určování obtížnosti učebnic a jiných textů provádí prostřednictvím dotazování nějakých skupin subjektů.“ (Průcha 1998, s. 56 – 57)

Pro potřeby této diplomové práce nebude obtížnost textu hodnocena subjektivní metodou evaluace, ale lingvisticko-kvantitativní metodou, přičemž bude využita metoda míry srozumitelnosti textu slovenského lingvisty J. Mistríka, kterou zmiňuje J. Průcha (1998, s. 59).

$$R = 50 - \frac{V \cdot S}{I(i)}$$

Stupeň srozumitelnosti (R) se vypočítává z výše uvedeného vzorce, a to na základě tří charakteristik:

V = průměrná délka vět

S = průměrná délka slov v počtu slabik

I (i) = index opakování slov; vypočítává se jako $I(i) = \frac{N}{L}$

kde N = počet všech lexikálních jednotek textu, L = počet různých lexikálních jednotek.

„Hodnoty srozumitelnosti textu (R) se pohybují mezi 0 – 50 body a pro konkrétní texty mohou být porovnány se škálou: Texty s nejnižší obtížností mají hodnoty 40 – 50 bodů, texty s nejvyšší obtížností (na hranicích srozumitelnosti) mají 0 – 10 bodů.“ (Průcha 1998, s. 59)

2.1.2 Vizualní prostředky v učebnicích

„Názornost je jedním z nejdůležitějších didaktických principů, který musí být v reálné školní výuce uplatňován. Termín názornost vyjadřuje to, že některé informace s didaktickou funkcí jsou prezentovány vzdělávajícím se subjektům nikoliv verbálně, nýbrž neverbálními prostředky. V případě učebnic a jiných didaktických textů je názornost realizována řadou prostředků, které se souhrnně označují jako vizuální prostředky.“ (Průcha 1998, s. 102)

Mezi vizuální prostředky, se kterými se žáci v učebnicích setkávají, patří široké spektrum ilustrací. Namátkou lze jmenovat kupříkladu fotografie, obrázky, mapy, schémata, grafy a další. V závislosti na typu použitého vizuálního prostředku plní daná

ilustrace i svou specifickou funkci. Dle J. Průchy (1998, s. 113) lze vyčlenit tři hlavní funkce ilustrace:

- **Poznávací funkce**

Ilustrace v učebnicích zprostředkovávají žákům informace, které jsou pro ně jen stěží dostupné (zprostředkování prostřednictvím fotografie) nebo jim usnadňují jejich pochopení (užití různých didaktických schémat).

- **Motivační funkce**

Prostřednictvím barev a tvarů, které jsou v dané ilustraci užity, je u žáků vyvoláván zvýšený zájem, který by byl při pouhém ústním popisu daného objektu podstatně nižší.

- **Estetická funkce**

Ilustrace v učebnicích plní rovněž estetickou funkci, za kterou se skrývá vzbuzení estetického prožitku u žáka.

„Je třeba důkladně promyslet počet ilustrací, a to tak, aby pokud možno průběžně prostupovaly celou učebnici, aby se v jedné kapitole nehromadily a v ostatních nechyběly vůbec. Učebnice je názornější a výklad živější. Často dobře volený a nakreslený obrázek šetří dlouhý a obtížný výklad. Vhodný však není i nadbytek obrázků. Optický tříští výklad, nutí žáka neustále přeskakovat od textu k obrázkům a zpět, rozptyluje pozornost. Záleží ovšem na tom, jak jsou ilustrace rozloženy na ploše stránky. Mohou být umístěny jednotlivě, a to buď uvnitř rejstříku, nebo na vnějších stranách stránky „na spadání“. Je-li na stránce obrázků několik, je graficky výhodnější umístit je souhrnně na jednu stranu dvoustránky, a na druhou stranu opět souhrnně text. ... Text si tak zachová souvislost, výklad není jednotlivými obrázky tříštěn, je zachován estetický vzhled stránky, která působí klidně a nerušeně.“ (Doleček – Řešátko – Skoupil 1975, s. 97)

Pro potřeby této diplomové práce budou analyzovány vybrané vizuální prostředky. Jedná se o autorem vybrané hodnotící charakteristiky vizuálních prostředků.

2.1.3 Postojové a hodnotové orientace v učebnicích

O formování postojů a hodnot prostřednictvím školních učebnic pojednává J. Průcha (1998, s. 84): „V každé vzdělávací soustavě, v kterékoliv zemi a době, jsou určité postoje a hodnoty záměrně prezentovány mladé generaci k osvojení. Je to proces neustále pokračující transmise hodnot, který je realizován také prostřednictvím učebnic. V současné české vzdělávací soustavě jsou tyto intence formulovány explicitně jakožto

hodnotové cíle, orientované k formování osobnostních rysů a mravních vlastností žáků. Vymezuje se zejména, že žáci v základní škole mají získat orientaci v základních mravních hodnotách (úcta k životu, k pravdě, k spravedlnosti aj.), vážit si své vlasti a rozpoznávat nebezpečí různých národnostních a rasových předsudků, pochopit význam mezinárodního dorozumění, solidarity a spolupráce, atd.“

V současných učebnicích jsou mimo jiné prezentovány cizí země, národy a kultury. „Dnes obsahují učebnice ve všech demokratických zemích takové složky učiva, které žákům vlastní země poskytují určitý obraz o jiných zemích, o jejich lidu, historii, hospodářství, kultuře apod.“ (Průcha 1998, s. 85)

Pokud se v učebnicích hovoří o jiných zemích, národech a kulturách, nemusí to ještě nutně znamenat kladný postoj k těmto výše zmíněným hodnotám. Zásadní roli hraje způsob, jakým se o nich v učebnicích pojednává. „Problém je tu spatřován ani ne tak v tom, o jak velkém počtu jiných zemích se žáci z učebnic dozvídají, ale v tom, co se o jiných zemích a národech dozvídají a jaké hodnotící postoje jsou o nich prezentovány. A zde mnohé analýzy odhadují, že učebnice bývají silně závislé na ideologických a politických orientacích té které země.“ (Průcha 1998, s. 85)

Mezi další problémy, se kterými se lze v současných učebnicích stále ještě setkat, je existence etnických a rasových předsudků. „Problém předsudků a stereotypů k etnickým a minoritním skupinám je o to vážnější, že tyto druhy lidských postojů jsou přebírány mladými lidmi většinou zprostředkovaně, tedy aniž by s danými skupinami měli vždy vlastní, bezprostřední zkušenost a jsou-li jednou přejaty, obtížně se pozměňují. Učebnice tudíž nesou v tomto ohledu velkou zodpovědnost za to, jak se jim daří tradované negativní předsudky a stereotypy vymyčovat nebo je naopak udržovat a přenášet na mladou generaci.“ (Průcha 1998, s. 85) Že se jedná o skutečný problém, potvrzuje kupříkladu práce A. P. Ševyрева, který se ve svém výzkumu zabíral analýzou ruských učebnic dějepisu. „Zjistil, že některé z učebnic zachovávají objektivní historiografický pohled na dějiny Ruska, kdežto některé další navozují v žácích nacionalistické a velmocenské předsudky. Např. nacionalistické zaměření se projevuje v tom, že se někdejší kolonizační expanze carského Ruska do Kavkazu, Sibiře a Asie interpretuje pro žáky tak, aby ospravedlňovala současné nároky Ruska na tato území.“ (Průcha 1998, s. 90)

Při analýze, která bude u vybraných učebnic ruského jazyka v této diplomové práci provedena, poslouží tento teoretický základ k tomu, aby učebnice byly ohodnoceny mimo jiné i z hlediska výše popsaných postojových a hodnotových orientací.

ANALYTICKÁ ČÁST

3 Učebnice pro výuku ruského jazyka

3.1 Historie tvorby učebnic pro výuku ruského jazyka

Tvorba výukových materiálů pro ruský jazyk se opírá o více než tři sta let starou tradici. V roce 1696 byla vytištěna učebnice ruského jazyka od Henricha Wilhelma Ludolfa pojmenovaná *Grammatica Russica*. Bez ohledu na tuto dlouholetou tradici se systematický rozvoj tvorby učebnic datuje od II. sjezdu Mezinárodní asociace učitelů ruského jazyka a literatury z roku 1973, který se konal v bulharské Varně. Právě na tomto zasedání byla řešena otázka týkající se teoretické a praktické části tvorby učebnic a učebních pomůcek pro výuku ruského jazyka jakožto cizího.

Od druhé poloviny 70. let 20. století se začaly objevovat různé sborníky a monografie, které se týkaly teorie tvorby učebnic pro výuku ruštiny. Jako příklady lze uvést učebnici *Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника*, jejímž autorem je И. Л. Бим (1977) nebo práci *Теория учебника русского языка как иностранного*, kterou sepsal М. Н. Вятютнев (1984).

Lze konstatovat, že v polovině 80. let 20. století již byla teorie tvorby ruské učebnice jakožto cizího jazyka vydělena jako předmět, přičemž byl stanoven i obsah a cíle daného předmětu. Vrcholným dílem tohoto období pak byla práce А. Р. Арутюнова s názvem *Теория и практика создания учебника русского языка для иностранцев* (1990). Dle teoretických poznatků v této práci byly utvářeny nastávající materiály pro výuku ruského jazyka. (Purm 1998, s. 57 – 58, volný překlad autora)

3.2 Analýza vybraných učebnic pro výuku ruského jazyka

Třebaže práce je zaměřena především na učebnice z edic Raduga po-novomu a Tvoj Šans, v následujících podkapitolách bude analyzováno několik vybraných učebnic pro výuku ruského jazyka, které se na českých základních a středních školách stále ještě používají.

3.2.1 Klass! 1

Učebnice spadá do třídílného souboru učebnic Klass!, které vydává nakladatelství Klett. Série obsahuje učebnice Klass! 1, Klass! 2 a Klass! 3 publikované postupně v letech 2010, 2011 a 2012. Třídílná sada učebnic Klass! při dotaci dvou až tří vyučovacích hodin týdně pokryje zhruba čtyři roky studia a dle stupnice SERR dovede studenty z úrovně A1 na úroveň B1.

Učebnice Klass! 1 je určena studentům středních škol, kteří s cizím jazykem začínají. Dle stupnice SERR odpovídá Klass! 1 úrovni A1, což je výchozí stupeň u začátečníků s cizím jazykem. Stejně jako dvě zbylá vydání, i Klass! 1 sestává z učebnice, pracovního sešitu, 2 CD s audionahrávkami a metodické příručky pro učitele. Učebnice je členěna do 9 lekcí, přičemž závěrečné dvě lekce jsou opakovací. V úvodním díle obsahují cvičení dvojazyčné pokyny (čeština a ruština), ve zbylých dvou dílech jsou zadání pouze v ruském jazyce. (Orlovová – Vágnerová – Kožušková 2010)

3.2.2 Pojehali 1

Další vybranou učebnicí je první díl ze série Pojehali, kterou tvoří celkem šest vydání. Jedná se o učebnici, která je určena žákům na základních školách či studentům na středních školách. Tato učebnice ruského jazyka odpovídá na stupnici SERR stupni A1. Je určena zájemcům u ruský jazyk, kteří s cizím jazykem začínají. Šestidílná sada je zakončena učebnicí Pojehali 6, která na stupnici SERR odpovídá stupni B1 až B2.

Učebnice Pojehali 1 je doplněna pracovním sešitem, metodickou příručkou pro učitele a CD s audionahrávkami. Učebnice obsahuje celkem 15 lekcí, přičemž úvodních šest lekcí je řazeno do předazbukového období. Stejně tak jako v učebnici Klass! 1, i v této publikaci jsou cvičení zadávána dvojazyčně (český a ruský jazyk). (Žofková – Eibenová – Liptáková – Šaroch 2002)

3.2.3 Echo 1

Další vybranou učebnicí, která je stejně jako učebnice Pojehali 1 určena žákům na druhém stupni základních škol a pro nižší gymnázia, je Echo 1. Jedná se tedy opět o učebnici určenou zájemcům o ruský jazyk na úrovni A1 v rámci stupnice SERR. Učebnice Echo 1 je prvním vydáním v třídílné sérii učebnic Echo 1, Echo 2 (A1 – A2)

a Echo 3 (A2). Učebnice je doplněna o pracovní sešit, metodickou příručku pro učitele, stažitelné audionahrávky a stolní hru.

Samotná učebnice sestává ze sedmi lekcí, přičemž velký prostor je věnován ruským reáliím, o čemž svědčí i několik závěrečných stran učebnice, na kterých jsou představeny další doplňující ruské reálie v českém jazyce. V porovnání s učebnicí Pojehali 1 je v této publikaci potlačeno předazbukové období. Zadání v učebnici jsou dvojjazyčná, a sice v českém a ruském jazyce. (Gawęcka-Ajchel 2010)

3.2.4 Vremena 1

Jednou z vybraných učebnic je i první vydání třídílné série učebnic Vremena, publikace Vremena 1. Zajímavostí oproti jiným vybraným učebnicím je možnost výběru mezi dvěma typy učebnice Vremena 1, a sice typem pro začátečníky (A1) a pro mírně pokročilé (A1+). Učebnice je určena pro studenty základních škol, osmiletých gymnázií a studenty středních škol, kteří s ruským jazykem začínají. Dle SERR učebnici odpovídá stupeň A1, celá třídílná sada pak žáky dovede až ke stupni B1 dle SERR. Učebnice je doplněna o pracovní sešit, metodickou příručku pro učitele a stažitelné prvky (rusko-český a rusko-slovenský slovníček, přehled gramatiky, audionahrávky, software pro interaktivní tabuli).

Učebnice sestává z deseti lekcí, kdy v úvodní lekci probíhá seznámení s novým cizím jazykem. Následující lekce se již věnují základním konverzačním tématům, jako jsou rodina, škola, povolání apod. (Chamrajeva – Ivanova – Broniarz 2009)

3.2.5 Klassnyje družja 1

Mezi vybrané učebnice patří i titul Klassnyje družja 1, což je první vydání z třídílné sady. Učebnice je určena žákům základních škol a nižších ročníků osmiletých gymnázií, samotná třídílná sada pak žáky dovede dle stupnice SERR na úroveň A1. Při dvouhodinové dotaci týdně pokryje třídílná sada tři roky studia. K učebnici náleží ještě pracovní sešit, metodická příručka pro učitele, písanka a CD s audionahrávkami.

Učebnice je členěna do šesti lekcí, přičemž ve srovnání s publikací Echo 1 zde není věnována taková pozornost ruským reáliím. Oproti tomu dominují především základní konverzační témata, jako jsou pozdravy, rodina, škola apod. (Orlovová – Körschnerová – Stejskalová 2014)

4 Učebnicový komplex Raduga po-novomu

Učebnicový komplex Raduga po-novomu sestává z pětidílného učebního souboru zahrnující učebnice Raduga po-novomu 1, Raduga po-novomu 2, Raduga po-novomu 3, Raduga po-novomu 4 a Raduga po-novomu 5. Jedná se o publikace určené pro výuku ruského jazyka na středních školách, přičemž první dva díly jsou využitelné i pro výuku ruštiny jako druhého cizího jazyka na základních školách. Možné je i jejich uplatnění při studiu nefilologických oborů během vysokoškolského studia a v jazykových kurzech. Jednotlivé díly odpovídají v rámci SERR úrovním A1 až B1 pro cizí jazyky.

Celý komplex postupně vycházel v letech 2007 až 2011, přičemž autorská sestava nedoznala u pětidílného setu změn. Mezi autory patří Stanislav Jelínek, Ljubov Fjodorovna Alexejeva, Radka Hříbková a Hana Žofková.

Učební materiál Raduga po-novomu je inovací souboru Raduga. „Jsou zachovány důležité rysy, které se osvědčily v původní verzi učebního souboru Raduga, zejména soustavný zřetel k mateřštině žáků realizovaný především rozdílným přístupem k jevům ruského jazyka podle míry jejich obtížnosti pro Čechy, sepětí jazykových poznatků s reáliemi. ... Bohatá zásoba cvičení a úloh. Ve všech dílech inovovaného učebního souboru jsou aktualizovány texty, slovní zásoba a reálie jsou uváděny v interkulturních souvislostech. Prohloubení se dočkaly zejména mezipředmětové vztahy a posílena je i samostatná četba autentických textů. Soustavná pozornost se věnuje rozvoji učebních strategií žáků a jejich autonomního učení včetně sebehodnocení (a to i s ohledem na jazykové portfolio).

Rozvíjení komunikativní kompetence žáků je podporováno postupným shrnováním jazykových poznatků ve funkčních a systémových souvislostech. S tím je těsně spojeno činnostní pojetí výuky, které vystupuje do popředí zejména v didaktickém zpracování gramatiky. Zvláštní pozornost se věnuje motivaci a aktivizaci žáků, estetickým a etickým aspektům cizojazyčné výuky. Zásadní význam má orientace na současnou živou ruštinu.

Důležitou roli ve všech částech souboru Raduga po-novomu hraje grafická úprava, která usnadňuje učitelům i žákům orientaci ve stavbě lekcí a do velké míry využívá fotografii zejména v souvislosti s reáliemi.“ (Raduga po-novomu 1 2019)

4.1 Analýza učebnice Raduga po-novomu 1

Autoři:	Stanislav Jelínek, Ljubov Fjodorovna Alexejeva, Radka Hříbková, Hana Žofková
Rok vydání:	2007
SERR:	A1.1
Počet stran:	128
Počet lekcí:	8

V prvním vydání učebnicového komplexu Raduga po-novomu, tedy publikaci Raduga po-novomu 1, se již plně objevují prvky charakteristické pro celý učební soubor. Toto první vydání, které je určeno začínajícím zájemcům o ruský jazyk, se zaměřuje především na osvojování zvukové a grafické podoby ruského jazyka. V kooperaci s pracovním sešitem probíhá i nácvik psané azbuky.

4.1.1 Součásti učebního souboru

Mimo pracovní sešit je celý učební soubor doplněn ještě o CD s audionahrávkami. Ta obsahují namluvené úvodní texty lekcí, fonetická, poslechová i mluvnická cvičení. Oproti učebnímu souboru Raduga je CD s audionahrávkami inovovaného učebního souboru Raduga po-novomu doplněno ještě o nahrávky sloužící ke kontrole překladových cvičení. Dalším doplňkem je i příručka pro učitele. „Příručka učitele nepředepisuje univerzální způsob vyučování, ale nabízí variantní náměty a konkrétní materiály k obměnám metodických postupů podle proměnlivých podmínek výuky.“ (Raduga po-novomu 1 2019) Součástí jsou ještě interaktivní učebnice a interaktivní cvičení a Flexibook, jež lze využít při práci s interaktivní tabulí či počítačem. K učebním souborům Raduga po-novomu byly rovněž zhotoveny aplikace WordTrainer FRAUS, prostřednictvím nichž si žáci mohou osvojovat slovní zásobu ze svých mobilních telefonů či tabletů. Tyto aplikace jsou zdarma volně stažitelné. Nevýhodou však je, že byly vyvinuty až po vydání učebních souborů Raduga po-novomu a v knihách tedy chybí zmínka o možnosti si tyto aplikace stáhnout, na rozdíl od publikací Raduga plus 1 a Tvoj šans A1, v nichž je tato možnost zmíněna.

4.1.2 Struktura učebnice

Samotná učebnice sestává z osmi lekcí. Úvodní lekci předchází ještě přehledná tabulka, která seznamuje uživatele s uspořádáním publikace a obsahy jednotlivých lekcí. Rovněž je zde vysvětlena i grafická úprava, která usnadňuje orientaci v učebnici. Hlavní tematickou náplní osmi lekcí je: pozdrav, představení, seznámení, rodina, škola, profese a volný čas.

Struktura lekcí zůstává víceméně totožná pro všechny lekce. Úvod tvoří vstupní text, který se týká tematiky dané lekce. Každá lekce je opatřena slovníkem, v němž je zahrnuta slovní zásoba daného bloku. Jednotlivé lekce jsou doplněny o zelené rámečky vysvětlující gramatické jevy či jiné důležité poznatky nezbytné k osvojení si. S výjimkou první lekce obsahují zbylé lekce žluté rámečky, ve kterých jsou k dispozici texty s rozšiřující slovní zásobou. Mimo tyto zelené a žluté rámečky se objevují ještě fialové, oranžové a modré rámečky obsahující poslechové, respektive mluvní a opakovací cvičení. Obsahem všech lekcí jsou pochopitelně cvičení vážící se na tematiku dané lekce.

4.1.3 Slovní zásoba

Jak již bylo uvedeno výše, každá z lekcí obsahuje slovník s novou slovní zásobou. Rozsah těchto slovníků se velmi různí (zatímco první lekce obsahuje pouze 23 cizích slov, slovních spojení či vět, druhá obsahuje takových výrazů již 51 a šestá lekce, u níž by mohl být předpoklad, že bude na slovní zásobu obšírnější v porovnání s lekcí druhou, obsahuje jen 29 nových výrazů).

Většina slov je uvedena samostatně, pouze výjimečně se objevují slovní spojení. Rovněž se ve slovnících objevují základní fráze či věty, které jsou pro tematiku dané lekce typické. Samozřejmostí je grafické znázornění přízvuků. Nová slovní zásoba je doplněna i o morfologickou stránku jazyka. U podstatných jmen jsou uvedeny rody pro daná slova a koncovky druhého pádu jednotného čísla. Přídavná jména jsou psána v mužském rodě, přičemž jsou zde uvedeny koncovky pro základní tvar rodu ženského a středního a množného čísla. Pokud jsou ve slovní zásobě uvedena slovesa, jsou v infinitivním tvaru a doplněna o koncovky 1. osoby a 2. osoby jednotného čísla a 3. osoby množného čísla.

Zajímavý doplněk lze najít u slovní zásoby 5. lekce. Ta je opatřena grafickým symbolem pro různé způsoby učení. V tomto případě jsou zde uvedeny rozdílné možnosti

pro osvojování si nové slovní zásoby. Tento grafický symbol se v učebnici vyskytuje několikrát, přičemž vždy nabízí různé způsoby pro osvojování si nové problematiky, například v 7. lekci jsou zahrnuty varianty ke zvládnutí gramatiky. Jejich přítomnost autor diplomové práce oceňuje, neboť je tím žákům nabídnuto, jak si lze osvojit danou problematiku jiným způsobem učení, než na který jsou přivyknuti.

Slovní zásoba žáků nepokrývá potřeby pro zadání jednotlivých cvičení v učebnici, proto se zadání ke cvičením různí. Zatímco v první lekci jsou výhradně v češtině, od druhé lekce se v zadáních již objevuje kombinace českého a ruského jazyka: „Слушайте, читайте вопросы и ответы. Послушайте, чётёте отázky a odpověди, rozlišujte jejich intonaci.“ (Jelínek – Alexejeva – Hříbková – Žofková 2007, s. 21) Třebaže by se dalo předpokládat, že s přibývajícímí lekcemi a tím, jak si žáci budou osvojovat ruský jazyk, budou zadání ke cvičením výhradně v ruském jazyce, není tomu tak. Naopak je zachován výše popsáný nesourodý princip, kdy se střídá český a ruský jazyk, případně se vyskytuje dvojjazyčná kombinace. Příkladem může být zadání pro cvičení v 8. lekci: „Слушайте внимательно, разыграйте диалоги. Деjте pozor на správnou intonaci.“ (Jelínek – Alexejeva – Hříbková – Žofková 2007, s. 115)

4.1.4 Gramatická složka

Důležitou roli při vysvětlování především gramatiky, ale i dalších složitějších jevů či odlišností ruského jazyka od českého hrají zelené rámečky. V těch jsou dané jevy vysvětlovány, přičemž se tomu děje pro žáky co možná nejsnadnější formou. Grafika užitá v rámečkách je jednoduchá, bez nadbytečných prvků, které by odváděly pozornost žáků. Existenci těchto zelených rámečků shledává autor diplomové práce jako velice přínosnou, neboť právě v těchto rámečkách je vysvětlena základní gramatika, kterou by si žák měl v dané lekci osvojit. Ke snadnějšímu pochopení gramatických prvků jsou některé z nich doplněny o výklad v českém jazyce: „Саша не говорит по-чешски. Саша немлувí чешкy. Зáпор не се в руштинё у словес пíše звлášť.“ (Jelínek – Alexejeva – Hříbková – Žofková 2007, s. 46)

Mezi gramatická cvičení pak patří v drtivé většině úlohy, které jsou zaměřené na nácvik deklinace a konjugace. Mezi úkoly gramatických cvičení lze zařadit i osvojování si správného užívání měkkého a tvrdého znaku.

Autoři učebnice užívají mimo jiné i blízkosti slovanských jazyků, avšak upozorňují především na rozdíly mezi ruštinou a češtinou. Příkladem může být zelený

rámček na straně 44, v němž je porovnáván pravopis velkých písmen jmen příslušníků národů, kdy v ruštině se píše s malým počátečním písmenem na rozdíl od češtiny.

4.1.5 Obtížnost textu

Vstupní pasáž do každé lekce je tvořena úvodním textem, jehož námět se odvíjí od tematiky dané lekce. Vzhledem k tomu, že první lekci předchází část, v níž se žáci seznamují s azbukou, je vstupní text první lekce již v ruském jazyce. Jeho délka a úroveň se pochopitelně odvíjí od toho, že se jedná o text určený naprostým začátečníkům. Zatímco délka tohoto textu činí pouhých 64 slov, již ve 4. lekci se nachází vstupní text v rozsahu 182 slov.

Pro potřeby analýzy obtížnosti textů v této diplomové práci bude užito Mistríkovy míry srozumitelnosti, jejíž teoretický základ byl popsán v podkapitole 2.1.1. U úvodního textu 1. lekce byl dle Mistríkovy metody vypočten stupeň srozumitelnosti 47,98. Vzhledem ke skutečnosti, že textům s nejnižší obtížností odpovídají hodnoty v rozmezí 40 – 50 bodů, je zřejmé, že z hlediska obtížnosti je tento text vyhovující pro vstupní text první lekce v učebnici dle SERR A1. Dalším textem, který byl z hlediska Mistríkovy míry srozumitelnosti hodnocen, byl vstupní text 3. lekce, který je již o poznání delšího rozsahu. Zatímco v 1. lekci se nachází vstupní text v rozsahu 64 slov, ve 3. lekci se jedná o text v délce 109 slov. Mimo rozsah textu se zde stupňuje i jeho obtížnost, což dokládá stupeň srozumitelnosti dle Mistríkovy metody. Hodnota stupně srozumitelnosti činí 44,67. Jedná se tedy o komplikovanější text v porovnání s předcházejícím analyzovaným textem, avšak pořád jej lze zařadit mezi texty s nejnižší obtížností (hodnoty v rozmezí 40 – 50 bodů). Důkazem vzrůstající míry obtížnosti vstupních textů s přibývajícím lekcemi je úvodní text v 5. lekci. Dle Mistríkovy míry srozumitelnosti byl vypočten stupeň srozumitelnosti, jehož hodnota činí 44,14. A nebýt skutečnosti, že se v drtivé míře v textu opakovaly především zájmena, předložky a spojky, mohl by být stupeň srozumitelnosti ještě nižší. Takto se text opět řadí mezi texty s nejnižší mírou obtížnosti. Poslední, Mistríkovou metodou analyzovaný text, byl v této učebnici cíleně zvolen vstupní text poslední 8. lekce. Záměrem bylo potvrdit předpoklad, že se bude jednat nejobtížnější úvodní text. Tento odhad byl potvrzen, jelikož hodnota stupně srozumitelnosti tohoto textu činí 39,95. Vzhledem k faktu, že texty s nejnižší obtížností se pohybují v rozmezí hodnot 40 – 50 bodů, jedná se o text, který již od čtenáře vyžaduje jistou znalost jazyka a schopnost mu porozumět.

4.1.6 Vizuální prostředky

Přebal učebnice je barevný a vedený převážně v zelené barvě. Obsah učebnice je pak v různých barvách, přičemž dominuje bílý podklad pro převážně černý text. Podklad však není výhradně bílé barvy, kupříkladu počáteční strana každé lekce je vždy v zelené barvě. Jak již bylo v této diplomové práci uvedeno výše, v učebnici se nachází barevné rámečky se zeleným, žlutým, fialovým, oranžovým a modrým podkladem, přičemž každá z barev značí různý typ cvičení. Jako nedostatek shledává autor diplomové práce absenci grafického odlišení jednotlivých lekcí v dolních rozích stran. Tyto rohy jsou vyobrazeny výhradně zelenou barvou, což znemožňuje snazší orientaci napříč knihou.

Písmo je z drtivé většiny černé, ale objevují se i odlišné barvy, především pak v nadpisech. Velikost písma je napříč celou učebnicí různá, totéž platí i pro jeho tučnost. Tučně jsou vyobrazeny především zadání k jednotlivým cvičením či azbukou psaná slovní zásoba ve slovnících jednotlivých lekcí.

Ke grafickému odlišení jednotlivých typů cvičení se v učebnici vyskytují různé symboly. Těmi jsou označeny nahrávky k poslechu, mluvní cvičení, texty určené k samostatné četbě, návrhy pro různé typy učení a závěrem nahrávky klíčů ke cvičení.

Učebnice disponuje značným množstvím doprovodných ilustrací, jejichž typ je velice rozmanitý. Autor diplomové práce již nevidí potřebu doplňovat výuku o další obrazový materiál. V učebnici se nachází různé typy fotografií, přičemž značnou část tvoří portréty osob. Často se jedná o dějové portréty na různá témata (rodina, volný čas, profese atd.). Tyto dějové portréty jsou užity za účelem rozvoje komunikačních schopností. Mimo portréty osob jsou použity i další ilustrace, které opět slouží k rozvoji komunikačních schopností. Jako příklad lze uvést ilustrace hodin, kdy je úkolem žáků popsat čas, nebo ilustrace s prsty lidské horní končetiny ukazující určitý počet.

4.1.7 Postojové a hodnotové orientace

Utváření správných hodnot jakož i zásad etiky se rozvíjí od 2. lekce, která se zabývá tématem seznamování. V této lekci se žáci učí jednotlivé typy pozdravů, tedy jakým způsobem se zdravít při setkání a jakým se naopak rozloučit. Vzhledem k tomu, že na území Ruské federace se tyto principy do značné míry oproti poměrům v České republice liší, jedná se o velice důležité téma.

Z hlediska genderových rolích neshledal autor diplomové práce v učebnici jakékoli nedostatky či snad náznaky genderové nerovnováhy. Ba naopak vzhledem k velkému množství dějových portrétů je možné spatřit příslušníky obou pohlaví v různých situacích, aniž by bylo jedno pohlaví na úkor druhého utlačováno. Kde však autor diplomové práce nedostatky spatřuje, je absence různorodosti lidských ras v ilustracích. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o publikaci týkající se jazyka europoidní (bílé) lidské rasy a je určena českému čtenáři, tedy europoidnímu, rozumí autor převaze europoidní rasy v ilustracích. Za nevhodnou však považuje naprostou absenci mongoloidní (žluté) rasy a pouze dvě ilustrace na stranách 14 a 22 vyobrazující příslušníka negroidní (černé) rasy.

Naopak kladně autor diplomové práce hodnotí zařazení dalších dvou cizích jazyků mimo ruského do učebního textu. Konkrétně se jedná o jazyk německý: „Ich liebe dich!“ (Jelínek – Alexejeva – Hříbková – Žofková 2007, s. 40) a o jazyk anglický: „I don't understand. I don't speak Russian.“ (Jelínek – Alexejeva – Hříbková – Žofková 2007, s. 33) Výše uvedené věty z angličtiny a němčiny se nachází v lekci týkající se cizích jazyků. Právě v této lekci je věnován největší prostor i příslušníkům jiných národů. Mimo příslušníků americké národnosti se jedná o evropské národy. V zařazení těchto národů vidí autor diplomové práce další pozitivum. Mimo pouhý výčet různých národností lze pozitivně hodnotit zařazení významných osob dalších národností. Příkladem budiž strana 92, na níž se nachází cvičení, v němž jsou zahrnuty osobnosti, jako americký dirigent a skladatel Leonard Bernstein, německý básník Johann Wolfgang von Goethe, skladatel Leoš Janáček, básník Jaroslav Seifert či malíř Alfons Mucha. V celé učebnici nebyl objeven žádný náznak etnických nebo rasových předsudků či snad nenávisti. Rovněž nebyly objeveny žádné projevy ideologické či politické orientace z prostředí Ruska.

4.1.8 Příklady stereotypizace

Pojmem stereotypizace se rozumí přijímání předsudků či zkreslených informací, mýtů a faktů, na jejichž základě je utvářen nepřesný obraz. Takovéto předsudky jsou přisuzovány příslušníkům mimo jiné na základě jejich národnosti. Podle názoru autora diplomové práce dochází ke stereotypizaci právě v učebnici Raduga po-novomu 1, čemuž se děje především prostřednictvím ilustrací. Je velice složité najít hranici mezi tím,

kdy se o stereotypizaci jedná a kdy nikoliv. Názory na toto se mohou lišit. Přesto se autor pokusí uvést několik příkladů, ve kterých projevy stereotypizace spatřuje.

Po prostudování všech publikací z učebního souboru Raduga po-novomu bylo zjištěno, že oproti zbylým dílům se v knize Raduga po-novomu 1 vyskytuje příkladů stereotypizace minimum. Zapříčiněno je to dle autora ilustracemi, které v publikaci převažují. Dominují především portréty osob, které jsou zachyceny v různých situacích, prostřednictvím nichž je u žáků rozvíjena konverzační schopnost. Pokud by byly ve větší míře zastoupeny ilustrace znázorňující realie Ruské federace, lze předpokládat, že by byly projevy stereotypizace výraznější.

Navzdory výše uvedenému autor v učebnici Raduga po-novomu 1 projevy stereotypizace spatřuje. Příklad lze najít na straně 52, která je mimo jiné věnována ruskému básníkovi a písničkáři Vladimíru Vysockému. Toto zařazení se jeví autorovi této práce jako nevhodné. Ruský umělec zemřel v roce 1980, přičemž učebnice Raduga po-novomu 1 byla vydána v roce 2007. Dle autorova názoru by bylo příhodnější, pokud by byl namísto Vysockého použit jiný, současný umělec, který bude žákům bližší, a budou se s ním moci více ztotožnit. Mimo toho se jako nevhodné jeví i zařazení písně «Песня о друге». Její text je sice zařazen mezi rozšiřující materiál, přesto jeho úroveň vysoce převyšuje schopnosti žáků, kterými disponují po prostudování prvních tří lekcí v učebnici. K textu je sice přiložen i překlad písně, avšak ten nelze považovat za vydařený. Z celkového hlediska se zařazení této písně a samotného Vladimíra Vysockého jeví jako poněkud násilné.

Následující projev stereotypizace autor této práce spatřuje na straně 73. Zde se vyskytují čtyři ilustrace, na nichž jsou vyobrazeny stavby nacházející ve čtyřech velkoměstech, a sice Paříži, Moskvě, Praze a Londýně. Dominanty těchto fotografií tvoří Eiffelova věž, chrám Vasila Blaženého, katedrála sv. Víta a hodinová věž Big Ben. Volba těchto staveb se autorovi jeví jako nevhodná. Jedná se u budovy, které jsou v učebních publikacích užívány nadměrně. Kupříkladu vyobrazení pařížské Eiffelovy věže lze označit za ukázkový příklad stereotypizace. Zatímco Eiffelova věž je žákům velice dobře známá, zbylé budovy z francouzské metropole jsou žákům prakticky neznámé. Příhodnějším by byla volba jiné francouzské realie s krátkým doprovodným textem, prostřednictvím něhož by se žáci s vybranou realií seznámili a rozšířili si povědomí o dané zemi.

4.1.9 Analýza pracovního sešitu

Pro celý učební soubor Raduga po-novomu platí, že ke každému dílu učebnice náleží pracovní sešit. Ten není integrován do učebnice, ale jedná se o externí publikaci. Kompozice pracovních sešitů odpovídá tomu, jakým způsobem je strukturována k němu náležící učebnice. Pracovní sešit je tedy obdobně rozčleněn do lekcí, které tematicky odpovídají lekcím v učebnici. V jednotlivých lekcích pracovního sešitu se vyskytují cvičení, která po lexikální, gramatické či fonetické náročnosti odpovídají úrovni lekcí v učebnici. Publikace není po grafické stránce zpracována pro žáky nikterak atraktivně. Celá je vyvedena v bílé a odstínech černé barvy. Stejně jako je tomu v učebnici, i v pracovním sešitě jsou cvičení zadána proměnlivě v ruském nebo českém jazyce.

Pracovní sešit náležící k učebnici Raduga po-novomu 1 má rozsah 72 stran a utváří jej osm lekcí, které reflektují učivo v učebnici. Pracovní sešit je rovněž doplněn o další dvě pasáže, a sice o slovníčky k učebnici a o stručný přehled mluvnického učiva. V části slovníčky je v abecedním pořadí sepsána slovní zásoba užitá v učebnici. Přítomnost tohoto slovníku autor diplomové práce shledává jako velice přínosnou, neboť umožňuje žákům pracovat na cvičeních v pracovním sešitě a potřebnou slovní zásobu si mohou ověřit v tomto slovníku, aniž by ji museli dohledávat v učebnici. Každé slovo, slovní spojení či věta ve slovníku je navíc doplněno o číselný údaj, který značí, k jaké z lekcí se daná lexikální jednotka váže. Ve stručném přehledu mluvnického učiva je pak zahrnuta základní gramatická problematika.

Napříč celým pracovním sešitem chybí poslechová cvičení, která jsou zahrnuta výhradně v učebnici. Mnohá cvičení jsou propojena s učebnicí. Jedná se především o cvičení, kdy je žákům diktován text z učebnice, ti jej přepisují do pracovního sešitu a následně probíhá kontrola. Ve třech úvodních lekcích je ve cvičeních věnován velký prostor nácviku psaní, ať již samotných písmen či celých vět. Dle názoru autora se v pracovním sešitě nachází malé množství cvičení, která by žáky mohla zaujmout. Jen výjimečně se vyskytují atraktivní cvičení typu křížovek či osmisměrek. V drtivé míře převažují cvičení, v nichž je požadován překlad nebo doplnění propuštěných slov či písmen. Občasně se objevují cvičení zaměřená na fonetiku, jejichž podstatou je u vybraných slov doplnit přízvuk. Absenci větší rozmanitosti cvičení shledává autor diplomové práce jako největší nedostatek pracovního sešitu.

4.2 Přepřacované vydání učebnice Raduga po-novomu

Název:	Raduga plus 1: ruština pro základní školy a víceletá gymnázia
Autoři:	Stanislav Jelínek, Radka Hříbková, Hana Žofková, Zuzana Liptáková
Rok vydání:	2018
SERR:	A1.1
Počet stran:	118
Počet lekcí:	7

Od roku 2018 je na trhu k dostání přepřacované vydání učebního souboru Raduga po-novomu 1, a sice Raduga plus 1. Tato učebnice je prvním dílem z třídílného učebního souboru Raduga plus, přičemž zbylé dva díly doposud nebyly publikovány. Vydání druhého dílu je naplánováno na červenec roku 2019, třetí pak nemá stanovený termín vydání. Tato třídílná edice je koncipována tak, aby se žáci při osvojování učiva vypracovali na úroveň A2 dle stupnice SERR. Sada je určena pro výuku ruského jazyka v 7. – 9. ročníku na základních školách a v odpovídajících ročnících na víceletých gymnáziích.

Součástí učebního souboru Raduga plus 1 je mimo učebnice i externí pracovní sešit, příručka pro učitele, CD se zvukovými nahrávkami, i-učebnice a aplikace WordTrainer FRAUS.

Učebnice je určena pro žáky, kteří s výukou ruského jazyka začínají: „Dostává se ti do rukou 1. díl učebního souboru Raduga plus, jehož prostřednictvím se začínáš učit další cizí jazyk – ruštinu. Až si osvojiš nové písmo – azbuku, naučíš se číst a psát rusky. Postupně získáš dovednost dorozumět se v běžných životních situacích, dozvíš se mnoho zajímavého o Rusku, jeho kultuře, přírodě a lidech, kteří zde žijí.“ (Jelínek – Hříbková – Žofková – Liptáková 2018) Vzhledem k tomu, že publikace je určena pro žáky na základních školách, kladou autoři důraz na to, aby svým zpracováním uživatele zaujala: „V učebnici na žáky čeká moderní a živá ruština, řada podnětných a zábavných textů rozvíjejících dovednost čtení, bohatá zásoba cvičení, která usnadní pochopení a osvojení ruské gramatiky, zajímavé informace o zemi a lidech, kteří v ní žijí. Mimo to i atraktivní ilustrace, hry, křížovky a další aktivity.“ (Jelínek – Hříbková – Žofková – Liptáková 2018) Výše uvedenou charakteristiku však lze označit za zavádějící. V učebnici se objevuje pouze jediná křížovka na straně 111.

Rovněž počet cvičení, která by se dala označit za hry, není nikterak vysoký. Obdobně jako je tomu u učebního souboru Raduga po-novomu, i zde se objevují cvičení, jejichž námětem je sehrání scének s důrazem na rozvoj komunikačních schopností (Полевые игры и речевые ситуации.). Mimo tato zadání lze za hru označit cvičení 5.2 na straně 76, kdy je úkolem žáků uhodnout chybějící slovo, či cvičení 6 b) na straně 108: „Rozpočítejte se. Ten, na koho padne volba, řekne jedno ruské slovo. Ostatní s tímto slovem vymyslí větu (každý svoji). Opakujte rozpočítávání třikrát, pokaždé s jiným rozpočítadlem. Věty si napište do sešitu a potom je přečtete nahlas.“ (Jelínek – Hříbková – Žofková – Liptáková 2018, s. 108) Počet námětů k hrám a jiným atraktivním cvičením je v porovnání s učebnicí Raduga po-novomu 1 vyšší, přesto dle názoru autora diplomové práce by jejich množství mohlo být vyšší.

Struktura učebnice se od učebního souboru Raduga po-novomu příliš neliší. V publikacích Raduga po-novomu se objevují výhradně klasické lekce, učebnice Raduga plus 1 je koncipována obdobně, pouze v samotném závěru je zahrnuta pasáž s doplňkovými texty a cvičeními. Za velice zdařilou lze označit ilustraci na dvojstraně 116 a 117, na níž je vyobrazena obrázková mapa Ruské federace. Po grafické stránce rovněž nedošlo k nikterak výrazným změnám. Zajímavým doplňkem nové učebnice je však přítomnost česky psaných krátkých doplňkových textů, které seznamují žáky s ruskými reáliemi (automobilový závod Kamaz, zefír, města Volgograd a Vladimír či Tret'jakovská státní galerie). Za inovativní prvek lze rovněž označit modrou barvou podložené tabulky. Takovéto pasáže jsou značené coby portfolio učiva, které si žáci již osvojili.

U tří vybraných vstupních textů, do první, druhé a šesté lekce, byl rovněž analyzován stupeň srozumitelnosti, k čemuž byla využita Mistríkova metoda. U textu nacházejícího se v 1. lekci činí hodnota stupně srozumitelnosti 46,87. Jedná se tedy o text srovnatelně složitý jako je vstupní text do 1. lekce učebnice Raduga po-novomu 1 (47,98). U analyzovaného textu z 2. lekce byla zjištěna hodnota 46,63 a u textu v 6. lekci byl vypočten stupeň srozumitelnosti 45,15. Vzhledem k zjištěným hodnotám lze všechny tři texty přiřadit k textům s nejnižší obtížností (hodnoty v rozmezí 40 – 50 bodů). Z hlediska obtížnosti jsou tyto texty vhodné k tomu, aby byly užity v učebnici s úrovní A1 dle SERR. Stejně tak tomu je i u všech tří textů, které byly analyzovány v publikaci Raduga po-novomu.

Doplňkem k učebnici je pracovní sešit, který je samostatnou publikací, nikoliv integrovaný, jako je tomu u knihy Tvoj šans A1. Úvodní pasáž pracovního sešitu

odpovídá oddílu v učebnici. V této vstupní části jsou především prostřednictvím poslechových cvičení žáci seznamováni s ruským jazykem. Po tomto vstupním oddílu již následují cvičení, která tematicky odpovídají lekcím v učebnici. Takto se v pracovním sešitě nachází sedm lekcí. Mimo to však pracovní sešit disponuje ještě integrovaným slovníkem, který zahrnuje slovní zásobu užitou v učebnici. K užitým slovům či slovním spojením je rovněž přiřazen číselný údaj odkazující k lekci, v níž se daná lexikální jednotka nachází. Nechybí ani stručný přehled mluvnického učiva, v němž je zahrnuta základní gramatika. Slovník a stručný přehled mluvnického učiva obsahuje i pracovní sešit Raduga po-novomu. Oproti tomu inovativním prvkem je zařazení dvou pasáží, jejichž obsahem jsou cvičení reflektující učivo probírané v 1. – 4. a 5. – 7. lekcích. Tyto dvě pasáže se od klasických lekcí v pracovním sešitě značně liší. Jejich obsahem jsou z velké části interaktivní cvičení, u nichž je vysoká pravděpodobnost, že žáky zaujmou. Mezi taková lze zařadit cvičení, jejichž námětem je spojování písmen azbuky, čímž vznikne obrázek, hádanka, domino či hra, která se hraje obdobně jako žákům dobře známá hra Lodě. Přílohou pracovního sešitu jsou pak mimo jiné i další dvě hry, a sice pexeso a kvarteto, na kterých jsou vyobrazeny ilustrace či lexikální jednotky, prostřednictvím nichž žáci rozvíjí své znalosti. Přítomnost těchto cvičení odlišuje pracovní sešit Raduga plus 1 od Radugy po-novomu 1. V druhé jmenované publikaci je jejich množství pouze minimální. V nárůstu počtu takovýchto cvičení spatřuje autor diplomové práce velkou výhodu. Právě takovýto typ zadání je vhodný pro žáky na 2. stupni základních škol, kterým je tato publikace určena.

5 Učebnice Tvoj šans A1 s integrovaným pracovním sešitem

Učebnice Tvoj šans A1 je prvním vydáním z třídílné série učebnic Tvoj šans. Každý z dílů odpovídá jedné z úrovní dle stupnice SERR. Učebnice Tvoj šans A1 spadá do úrovně A1, Tvoj šans A2 do úrovně A2 a poslední třetí vydání Tvoj šans B1 dovede žáky až na úroveň B1. Sada učebnic je určena pro výuku ruského jazyka na středních školách, jazykových školách i vysokých školách.

Komplex Tvoj šans je novou, moderní sadou učebnic pro výuku ruského jazyka. První díl Tvoj šans A1 byl publikován v roce 2018. Tvoj šans A2 by měl být publikován v květnu roku 2019. Poslední, třetí díl Tvoj šans B1, rovněž není v průběhu zpracování této diplomové práce publikován, avšak na jeho kompletaci autoři pracují a publikace

bude v blízké době vydána. Autorkami prvního dílu jsou Liudmila Valova, Varvara Golovatina a Milena Rykovská. Autorské sestavy pro Tvoj šans A2 a Tvoj šans B1 v průběhu zpracování této diplomové práce nebyly zveřejněny.

Tvoj šans A1 je nakladatelstvím Fraus charakterizován následovně: „Učebnice nabízí propojení komunikačně funkčního a systémového hlediska jazyka. Klade důraz na příbuznost ruského a českého jazyka a postupné osvojování zvukové a pravopisné stránky jazyka spolu s lexikem a gramatikou. V každé lekci lze nalézt oddíl zaměřený na realie a kulturu. Učebnice obsahuje bohatý a pestrý výběr cvičení (reakce na stimuly, situačně ukotvená cvičení apod.). V knize je zahrnuta příprava na mezinárodní zkoušky z ruského jazyka.“ (Tvoj šans 1 2019) Mimo výše uvedené charakteristiky učebnice je nakladatelstvím vyzdvihováno zaměření na současná témata, přítomnost přehledných slovníčků zakončujících každou z lekcí a cvičení, která reflektují často opakované chyby českých studentů.

5.1 Analýza učebnice Tvoj šans A1

Autoři:	Liudmila Valova, Varvara Golovatina, Milena Rykovská
Rok vydání:	2018
SERR:	A1
Počet stran:	168
Počet lekcí:	8

Učebnice Tvoj šans A1 z třídílného učebnicového komplexu, je určena zájemcům o ruský jazyk, kteří s ruštinou začínají. Stejně tak jako v knize Raduga po-novomu 1, i zde je kladen důraz na osvojování zvukové a grafické podoby jazyka, jakož i seznámení s azbukou a nácvik její psané podoby.

5.1.1 Součásti učebního souboru

Oproti publikaci Raduga po-novomu 1 a i zbylým učebním souborům Raduga po-novomu nedisponuje učebnice Tvoj šans A1 externím pracovním sešitem. Pracovní sešit je, stejně jako v dalších dvou dílech učebního komplexu Tvoj šans, integrovaný a je k dispozici vždy v závěrech lekcí. Dostupná je rovněž mobilní aplikace WordTrainer FRAUS. Dalším moderně zprostředkovaným prvkem jsou audionahrávky. V učebnici

se nachází vlepový kód, jehož prostřednictvím je možné si audionahrávky po zadání kódu stáhnout z webové stránky flexibooks.cz. K dostání jsou nejen audionahrávky ke všem poslechovým cvičením v učebnici, ale i jejich transkripty. Na internetové stránce flexibooks.cz je možné získat i interaktivní verzi této učebnice. Ta je k dispozici v žákovské, učitelské a školní multilicenci. Předností této varianty učebnice je série interaktivních opakovacích cvičení. Mimo výše uvedené součásti učebnice je k dispozici i e-příručka učitele. Obsahem této e-příručky jsou metodická doporučení pro práci s učebnicí, klíč ke cvičením v učebnici a integrovaném sešitě. Mimo to e-příručka obsahuje ještě doplňující informace o reáliích a přepis poslechových cvičení.

5.1.2 Struktura učebnice

Učebnici tvoří celkem 11 lekcí, jedná se o lekci úvodní, dvě lekce opakovací a osm klasicky koncipovaných lekcí. Úvodní lekci předchází strana, která v deseti stručných bodech seznamuje žáky se samotnou učebnicí. Mimo to je zde ještě seznam objasňující význam vysvětlivek a symbolů, které se napříč publikací užívají. Následuje dvojstrana, na níž je graficky vyobrazen stručný přehled učiva jednotlivých lekcí. Tento přehled obsahuje informace o fonetických, gramatických a lexikálních jevech, jakož i základní představení textové části a reálií.

Od následující strany již začíná úvodní lekce. Zde lze spatřit značný rozdíl oproti učebnici Raduga po-novomu 1. V té se totiž úvodní lekce prakticky nevyskytuje, je zde pouze dvojstrana, která nejprve začínající zájemce o ruský jazyk poslechovými cvičeními seznamuje s ruštinou a poté se zde vyskytuje tabulka s grafickým vyobrazením azbuky. Oproti tomu v knize Tvoj šans A1 je plně rozpracována vstupní lekce. Ta rovněž obsahuje tabulku s grafickým vyobrazením azbuky, avšak oproti učebnici Raduga po-novomu 1 na následující straně dle autora diplomové práce je velice vhodně zařazena pasáž, v níž se žák dozvídá několik základních informací o ruském jazyce, tj. o jeho zařazení do skupiny slovanských jazyků, druhu písma apod. Zbylá část úvodní lekce je pak věnována osvojování si základních fonetických a gramatických jevů, slovní zásoby, jakož i nácviku psaní písma.

U následujících osmi klasických lekcí je jejich složení prakticky totožné. Úvodní pasáže seznamují žáky s novými fonetickými a gramatickými jevy, na které navazují části rozvíjející řečnické schopnosti žáků prostřednictvím dialogů. Na dialogové části jsou

navázány texty určené k rozvoji čtecích dovedností. Ty jsou rozvíjeny i v pasáži seznamující uživatele učebnice s vybranými reáliemi. Závěry lekcí pak tvoří „pracovní sešit“, v nichž si žáci upevňují poznatky získané v dané lekci. Navíc se v této části nachází vždy slovníky zahrnující slovní zásobu. Pro snazší orientaci v učebnici jsou jednotlivé pasáže v lekcích (fonetika, gramatika, dialogy, čtením, reálie, pracovní sešit) graficky vyobrazeny rozdílnými barvami.

Po završení čtvrté a osmé lekce jsou zakomponovány dvě opakovací lekce. Ty obsahují celou řadu rozmanitých cvičení, jejichž prostřednictvím si žáci opakuji a osvojují učivo, které opakovacím lekcím předcházelo.

5.1.3 Slovní zásoba

Slovníky, které zahrnují slovní zásobu dané lekce, se vždy vyskytují v pasáži pracovní sešit. Mimo tyto slovníky však jednotlivé lekce disponují dalšími dílčími tabulkami, které obsahují lexiku týkající se konkrétní pasáže v učebnici, například slovníček nacházející se ve 2. lekci na straně 43, který disponuje slovní zásobou vážící se k textu na téže straně. Těmito doprovodnými slovníčky je značně rozvíjena slovní zásoba uživatelů učebnice, přičemž se tomu děje nenásilnou formou. Pokud by totiž tyto slovníčky do lekcí nebyly vloženy a byl by jejich obsah součástí souhrnných slovníků v sekci pracovní sešit, byl by rozsah těchto slovníků znatelně objemnější, což by mohlo způsobovat mnohým uživatelům učebnice značné potíže. Přítomnost doprovodných slovníčků tedy shledává autor diplomové práce jako velice přínosnou. Zároveň se v porovnání s učebnicí Raduga po-novomu 1 jedná o inovativní prvek. Učebnice Raduga po-novomu 1 disponuje v každé z lekcí pouze jedním hlavním slovníkem, doprovodné slovníčky se vůbec nevyskytují.

Rozsah slovní zásoby ve slovnících v sekci pracovní sešit je stejně jako v učebnici Raduga po-novomu 1 rozdílný. Nejméně výrazů obsahuje slovník 3. lekce (39 slov či slovních spojení), naopak nejobjemnější je slovník 5. lekce (68 slov či slovních spojení). Toto kvantitativní hodnocení slovní zásoby pro jednotlivé lekce však může být do značné míry zkreslující vzhledem k přítomnosti doprovodných slovníčků, jejichž lexika již není v hlavních slovnících dané lekce zahrnuta. Počet jakož i rozsah těchto doprovodných slovníčků se totiž v jednotlivých lekcích značně liší.

V hlavních slovnících v drtivé míře převažují jednoslovné výrazy, pouze výjimečně se vyskytují slovní spojení. Ta se naopak ve značné míře objevují v oddílech

dialogy. V těchto částech se vyskytují tabulky s frázemi a slovními spojeními, které se tematicky váží k dané lekci. Obdobně jako v učebním souboru Raduga po-novomu se ve slovnících objevuje i grafické znázornění přízvuků. Značnou obměnou v porovnání s učebním souborem Raduga po-novomu však prošly slovníky z morfologického hlediska. Stejně jako ve výše uvedeném učebním souboru disponují slovníky učebnice Tvoj šans A1 informací o rodech podstatných a přídavných jmen, rozdíl však nastává absencí koncovek pro druhý pád jednotného čísla podstatných jmen. Rovněž přídavná jména neobsahují, oproti učebnímu souboru Raduga po-novomu, koncovky pro všechny tři rody, ale pouze jeden vybraný. U sloves pak chybí koncovky 1. osoby a 2. osoby jednotného čísla a 3. osoby množného čísla, jsou vyobrazena pouze v základním infinitivním tvaru.

Další rozdíl mezi dvěma porovnávanými učebnicemi lze spatřit v zadání jednotlivých cvičení. Zatímco učebnice Raduga po-novomu kombinuje zadání ke cvičením v ruském a českém jazyce, v učebnici Tvoj šans A1 jsou zadání výhradně v českém jazyce. Tuto skutečnost shledává autor diplomové práce rovněž jako přínosnou, neboť usnadňuje žákům správné pochopení cvičení.

5.1.4 Gramatická složka

Zatímco v učebnici Raduga po-novomu 1 byly gramatické jevy zobrazovány a vysvětlovány v tabulkách se zeleným podkladem, v učebnici Tvoj šans A1 se tomu děje zcela odlišným způsobem. Zde je v každé lekci gramatické věnován samostatný oddíl, případně je gramatická pasáž lekce kombinována s fonetickou. Gramaticky orientovaná část lekce je graficky odlišena, a sice oranžovou barvou.

Nové gramatické jevy, které se postupně v lekcích objevují, jsou vždy doprovázeny českým komentářem k osvětlení problematiky. V porovnání s učebnicí Raduga po-novomu 1 jsou česky psané vysvětlující komentáře podstatně častější a obsáhlejší. Jako příklad k porovnání lze uvést vysvětlení problematiky dvou typů časování. V publikaci Raduga po-novomu 1 je této tematice věnována tabulka na straně 103. Pro ukázkou I. typu časování je zvoleno sloveso читать, u něhož byla provedena konjugace. Měnicí se koncovky jsou graficky odlišeny. Dále jsou zde uvedeny další příklady sloves, které lze skloňovat dle tohoto vzoru. Rovněž je zde nastíněno, že obdobným způsobem se časují slovesa se skupinou -ова-, ева-. Stejným způsobem je představen i II. typ časování, u něhož coby vzor posloužilo sloveso говорить a jsou

rovněž uvedeny příklady sloves, které lze dle tohoto vzoru časovat. Česky psaný komentář zcela chybí, což může uživateli učebnice komplikovat osvojování si problematiky. V učebnici Tvoj šans A1 je téma dvou typů časování představeno na stranách 54 a 55. K osvětlení problematiky jsou mimo jiné přiloženy dva česky psané komentáře: „V ruštině existují dva typy časování. Slovesa говорить, любить, учить, учиться jsou řazené do 2. typu časování ruských sloves. Mají zakončení -ить v infinitivu. Časují se podobně – mají stejné koncovky. ... Slovesa играть, собирать, читать, заниматься, кататься, увлекаться jsou řazené do 1. typu časování ruských sloves. Mají zakončení -ать v infinitivu. Časují se podobně – mají stejné koncovky.“ (Valova – Golovatina – Rykovská 2018, s. 54 – 55)

Pasáže v lekcích věnované gramatice jsou proloženy tabulkami či komentáři, jejichž prostřednictvím je probíraná problematika objasňována. Neschází ani rozmanitá cvičení, v nichž si žáci procvičují aktuálně probírané učivo.

5.1.5 Obtížnost textu

Zakomponování textových částí v jednotlivých lekcích se v učebnici Tvoj šans A1 značně liší oproti porovnávanému učebnímu souboru. V učebnicích Raduga po-novomu tvoří text vždy vstupní část, která uživatele uvádí do tématu dané lekce. Oproti tomu v učebnici Tvoj šans A1 se texty nachází v již pokročilejších fázích daných lekcí. Pasážím s texty předchází fonetické, gramatické a konverzační pasáže. V těch si uživatel učebnice již do určité míry osvojí lexiku a téma dané lekce, tudíž je pro něj snazší následné pochopení textu, jakož i orientace v něm. V tom spatřuje autor diplomové práce výhodu a daná kompozice lekcí se mu jeví jako vhodnější.

Stejně jako v učebnici Raduga po-novomu 1 bylo pro zjištění míry obtížnosti textu použito Mistríkovy míry srozumitelnosti. Analyzován byl text nacházející se v 1. lekci na straně 26. U tohoto textu byl dle výše uvedené metody vypočten stupeň srozumitelnosti 37,40. Tato hodnota se značně liší oproti parametru, který byl získán u vstupního textu 1. lekce v učebnici Raduga po-novomu 1. Zde nabývá Mistríkova míra srozumitelnosti hodnoty 47,98, což odpovídá textům s nejnižší obtížností. Autor diplomové práce shledává tento značný rozdíl především ve dvou faktorech. V první řadě se jedná o text, jehož námětem je emailová zpráva, v níž probíhá konverzace v delších větách. Tyto věty jsou navíc uměle prodlužovány o několikanásobné přívlastky, aby si uživatel v co možná největší míře osvojoval slovní zásobu. Jako příklad takového

věty lze uvést: „«Мужчина! Женщина!», «Молодой человек! Девушка!», «Мальчик! Девочка!» говорят незнакомым людям на улице, в трамвае, в магазине.“ (Valova – Golovatina – Rykovská 2018, s. 26) Druhým faktorem, který způsobuje takto značný rozdíl v obtížnosti mezi dvěma texty prvních lekcí, je dle autora diplomové práce skutečnost, že v učebnici Tvoj šans A1 předchází analyzovanému textu o poznání větší množství učiva. Mimo úvodní lekce o rozsahu deseti stran se jedná i o členění samotné první lekce, v níž pasáží s analyzovaným textem předchází fonetická, gramatická

a konverzační část. Uživatel učebnice si tedy před četbou analyzovaného textu osvojil již značnou část slovní zásoby. Oproti tomu analyzovaný text v 1. lekci učebnice Raduga po-novomu tvoří vstupní část do lekce a nepředchází mu ani žádná úvodní lekce, která by byla obdobného rozsahu jako v učebnici Tvoj šans A1.

Následujícím textem, který byl z hlediska Mistríkovy míry srozumitelnosti hodnocen, byl ten nacházející se ve 3. lekci na straně 59. Jeho délka byla podobná tomu z 1. lekce, neboť se jednalo o tři slova delší text. Dle Mistríkovy míry srozumitelnosti byl vypočten stupeň srozumitelnosti, jehož hodnota činila 35,79. Dle předpokladů oproti předcházejícímu analyzovanému textu obtížnost mírně stoupla. Poslední analyzovaný text pocházel z 5. lekce. Oproti dvěma předcházejícím článkům byl tento již většího rozsahu, neboť je sestaven ze 127 slov. Navzdory předpokladům, že bude obtížnost textu dle Mistríkovy metody stoupat, činila hodnota stupně srozumitelnosti 37,50. Tato hodnota byla do značné míry ovlivněna častým opakováním slov. Tuto skutečnost potvrzuje hodnota indexu opakování slov I (i), která činí 1,49, čemuž odpovídá poměr mezi počtem všech lexikálních jednotek v textu (127 slov) a počtem různých lexikálních jednotek (85 slov).

Ve srovnání s články analyzovanými v učebnici Raduga po-novomu 1 úroveň obtížností textů v učebnici Tvoj šans A1 stoupá. Dle názoru autora diplomové práce je to předně zapříčiněno faktem, že učebnice Tvoj šans A1 je určena především pro výuku ruského jazyka na středních školách, jazykových školách a vysokých školách, zatímco učebnice Raduga po-novomu 1 je primárně určena pro výuku ruského jazyka na středních školách, případně pro výuku ruštiny jakožto druhého cizího jazyka na základních školách.

Inovativním prvkem v porovnání s učebním souborem Raduga po-novomu je u textů v učebnici Tvoj šans A1 výskyt překladů vybraných ruských slov a slovních spojení do českého jazyka. Takovéto překlady přímo v textové části v učebnicích Raduga po-novomu zcela chybí. Uživatelům učebnice Tvoj šans A1 umožňuje tato novinka snazší

pochopení textu a poskytuje čtenářům možnost se v něm lépe orientovat. Zároveň tím zamezuje odvracení pozornosti studentů při školní výuce, kteří by si neznámá slova měli tendenci dohledávat ve slovníku namísto toho, aby se soustředili na čtený text.

5.1.6 Vizualní prostředky

Již na první pohled zaujme samotný přebal učebnice, který se od přebalu učebního souboru Raduga po-novomu značně liší. Na přebalu učebnice Tvoj šans A1 je vyobrazeno oko tygra s přiléhajícími partiemi.

Obdobně jako v učebnici Raduga po-novomu 1 je i v této publikaci podklad vyveden především v bílé barvě. Podklad však není výhradně bílý, odlišné grafické zbarvení se nachází především v částech, které upozorňují na různé důležité prvky, kupříkladu zelená barva v sekci pracovních sešitů pro slovníky, oranžově vyvedené tabulky v gramaticky orientovaných částech či na růžovém podkladu nacházející se fráze v konverzačních pasážích. Graficky jsou rovněž odlišeny jednotlivé pasáže v lekcích. Fialovou barvou je vyobrazena úvodní dvojstrana, modře fonetická část, oranžově gramatická pasáž, růžově části konverzační a textové, dalším odstínem fialové část ruských reálií a zeleně pak oddíly pracovních sešitů. Fialovou barvou jsou graficky značeny i obě opakovací lekce. Takto graficky odlišené pasáže shledává autor diplomové práce jako vhodné, neboť usnadňují uživateli orientaci nejen v učebnici, ale i v samotných lekcích.

Stejně jako tomu bylo u učebnice Raduga po-novomu, i v této publikaci převažuje u písma černá barva. Mimo této barvy se však objevují i další zbarvení písma, především pak v nadpisech či při zobrazení důležitých pasáží v textu či zadání. Obdobně je tomu i při užití tučné varianty písma.

V učebnici Tvoj šans A1 se nachází značné množství doprovodných ilustrací, u nichž dominují fotografie. Fotografie jsou tematicky orientované dle zaměření jednotlivých lekcí. Velice početné jsou portréty osob. Stejně jako tomu je v učebnici Raduga po-novomu 1 i v této publikaci jsou dějové portréty osob užity s cílem rozvíjet jejich prostřednictvím komunikační schopnosti uživatelů. Další značná část fotografií zobrazuje stavby či přírodu. K ilustracím v učebnici má však autor diplomové práce výhrady. Ilustrace mnohdy přechází na dvojstraně z jedné strany na druhou, přičemž právě v místě přechodu je znemožněn ničím nenarušovaný pohled na ilustraci. Příkladem může být fotografie na dvojstraně 35 – 36. Na té se nachází krasobruslařka Jevgenija

Medvěděvová, která je výše popsaným způsobem nevhodně rozdělena. Další takový příklad lze spatřit na dvojstraně 42 – 43, na níž je vyobrazen obraz Kazimira Maleviče „Černý čtverec“. Část obrazu opět přechází z jedné strany na druhou, což působí rušivě a mohlo by zapříčinit odvádění pozornosti.

V porovnání s učebním souborem Raduga po-novomu disponuje publikace Tvoj šans A1 větším množstvím ilustrací, prostřednictvím nichž se snaží uživatelům usnadnit osvojení si probírané tematiky. Jako příklad může posloužit ilustrace v publikaci Tvoj šans A1 na straně 128, na níž je zmiňována problematika počítání ruských pater od úrovně vchodu či přízemí v porovnání s počítáním na území České republiky. U českého uživatele učebnice je zásluhou ilustrace tento rozdíl oproti zažitému počítání snáze pochopitelný. Takováto ilustrace v učebnici Raduga po-novomu 2, v níž je tomuto rozdílu rovněž věnován prostor, zcela chybí.

Autoři učebnic se dopustili hrubé chyby na stranách 140 a 141. Na této dvojstraně se nachází osm fotografií z vybraných světových měst (Moskva, Milán, Berlín, Praha, Paříž, Petrohrad, Granada a Londýn) a je zde vyjmenováno sedm států, do kterých tato města spadají (2x Rusko, Itálie, Německo, Česká republika, Francie, Španělsko a Anglie). Chyba se vyskytuje u města Granada a jeho předpokládanému přiřazení ke Španělsku. Ve Španělsku se sice město Granada skutečně vyskytuje, avšak na fotografii užitá v učebnici je vyobrazena budova katedrály, která se sice nachází ve městě Granada, ale jedná se o stejnojmenné město ve státě Nikaragua, jenž je situován do středoamerické oblasti. Město založil v roce 1524 mořeplavec Francisco Hernández de Córdoba, přičemž jej pojmenoval po svém rodném městě, a sice španělské Granadě.

5.1.7 Postojové a hodnotové orientace

Stejně tak, jako tomu je v učebnici Raduga po-novomu 1, i v knize Tvoj šans A1 je tématem 1. lekce seznamování. Uživatelé publikace se zde dozvídají, jakým způsobem se pozdravit při setkání a následně i rozloučit. Rovněž jsou zahrnuty zdvořilostní fráze, jako například: „Тěší мѐ. Очень приятно.“ Právě v této lekci jsou rozvíjeny základy etiky a slušného chování.

Při zaměření se na genderovou rovnoprávnost obdobně jako v předcházející učebnici neshledal autor diplomové práce v publikaci Tvoj šans A1 náznaky potlačování jednoho z pohlaví. Rozdíl oproti učebnici Raduga po-novomu 1 nenastal ani při zobrazování příslušníků lidských ras v ilustracích. Poměr zůstává totožný,

což znamená dominanci europoidní rasy, občasný výskyt příslušníků mongoloidní rasy a potlačení negroidní rasy. Za přívětivé však autor shledává nejen vyobrazení, ale i zmínění příslušníků mongoloidní rasy (китайцы, корейцы) či etnických menšin v rámci Ruské federace (татары). Mimo výše uvedených národností jsou do učebnice zařazeny příslušníci dalších národů. Oproti učebnici Raduga po-novomu 1 byly nově zařazeni Italové a Poláci, odstranění naopak byli Američané. Právě v zařazení jednotlivých národů spatřuje autor diplomové práce nedostatky. Vzhledem k tomu, jak turisticky atraktivním cílem jsou pro české obyvatele Chorvatsko, Turecko či Egypt, doporučoval by jejich zařazení do seznamu národů, o nichž se v učebnici pojednává. Studentům by jejich včlenění mezi vybrané státy umožnilo lépe pohovořit kupříkladu o trávení letních prázdnin apod.

5.1.8 Příklady stereotypizace

V porovnání s učebnicí Raduga po-novomu 1 lze v publikaci Tvoj šans A1 vyhledat větší množství projevů stereotypizace. To je způsobeno především skutečností, že oproti porovnávané učebnici obsahuje Tvoj šans A1 větší množství různorodě orientovaných ilustrací. Zatímco v publikaci Raduga po-novomu 1 převažují portréty osob, v učebnici Tvoj šans A1 je značná část věnována i ruským reáliím, čemuž odpovídají i ilustrace, v nichž lze stereotypizaci spatřit.

Obdobně jako u učebnici Raduga po-novomu 1, i publikace Tvoj šans A1 nabízí uživatelům fotografie, na nichž jsou vyobrazeny budovy z různých světových velkoměst. Právě zde lze spatřit projevy stereotypizace. Příkladem mohou být fotografie nacházející se na stranách 140 a 141. Stejně jako v knize Raduga po-novomu 1, i zde se objevují ilustrace zobrazující moskevský chrám Vasila Blaženého či pařížskou Eiffelovu věž. Především fotografie francouzské budovy je prakticky totožná s ilustrací použitou v učebnici Raduga po-novomu 1. Chrám Vasila Blaženého se navíc v knize nevyskytuje pouze jedenkrát (fotografie na straně 12). V porovnání s tímto se pak jeví jako velice vhodné zařazení ilustrace katedrály Narození Panny Marie z Milána, což není pro žáky natolik známá budova a její přítomnost tak rozvíjí okruh znalostí žáků.

Následující projev stereotypizace autor diplomové práce spatřuje v nadměrném užívání ilustrací, na nichž je vyobrazen samovar. Třebaže se jedná o tradičně ruské zařízení určené k vaření vody, v současnosti již není na ruském území natolik rozšířen, aby musel být v takové míře zahrnut do učebnice (ilustrace na stranách 12, 118). Stejný

příklad pak lze spatřit v nadměrném užívání fotografií, na nichž jsou vyobrazeni lidé oděni do slavnostních krojů (ilustrace na stranách 19, 49, 50, 51). Právě takovými fotografiemi je zkreslován obraz na ruské obyvatelstvo, jakož i na Rusko samotné. Uživatelé učebnice pak mohou tyto ilustrace svádět k dojmu, že Rusko je poněkud exotickým státem a nikoliv moderní zemí.

Stejně jako tomu je i u učebnice Raduga po-novomu 1, i v knize Tvoj šans A1 jsou mnohdy zahrnuty ilustrace a texty, které odkazují na významné ruské osobnosti, avšak pro současné žáky již nikoliv dostatečně atraktivní. Příkladem může již v podkapitole 4.1.8 zmiňovaný Vladimir Vysockij. Dále lze jmenovat balerínu Annu Pavlovovou, která sice patřila mezi významné umělkyně své doby, avšak současné žáky jen stěží osloví. Větší prostor by mohli dostat osobnosti, které současné žáky více zaujmou. Jako příklad lze uvést světoznámého hokejistu Alexandra Ovečkina, který je v učebnice sice zmíněn, avšak pouze jednou větou na straně 61.

5.1.9 Analýza pracovního sešitu

Pracovní sešit pro učebnici Tvoj šans A1 je integrovaný do samotné učebnice. Každá z osmi klasických lekcí, které se v učebnici vyskytují, obsahuje pasáž pracovní sešit v rozsahu čtyř stran. Tato pasáž po tematické stránce odpovídá tématu dané lekce a rovněž úroveň a problematika cvičení koresponduje s lekcemi v učebnici. Až na několik málo výjimek neobsahují části značené jakožto pracovní sešity ilustrace. Pracovní sešity jsou od zbylých oddílů v lekci graficky odlišené, a sice zelenou barvou. Po grafické stránce však v porovnání s pracovním sešitem k učebnici Raduga po-novomu 1 lze označit pracovní sešit v učebnici Tvoj šans A1 pro studenty za atraktivnější. Naproti tomu však v učebnici Tvoj šans A1 užitý lesklý typ papíru zapříčiňuje, že se uživatelům bude s tužkou, jejímž psacím materiálem je tuha, psát hůře. Rovněž případná oprava toho, co bylo do pracovního sešitu napsáno, prostřednictvím gumy není natolik účinná jako na papíře užitém v pracovním sešitě Raduga po-novomu 1.

Kompozice pracovního sešitu se v porovnání s druhým pracovním sešitem značně liší. Mimo výše uvedeného pracovní sešit v učebnici Tvoj šans A1 neobsahuje žádný souhrnný slovník z lexiky dané učebnice, ani přehled mluvnice. Naopak každý oddíl obsahuje svůj vlastní slovník, který odpovídá slovní zásobě užitě v dané lekci. Zadání k jednotlivým cvičením jsou výhradně v českém jazyce. Rovněž i cvičení, která jsou zahrnuta, se v porovnání s druhou publikací liší. Zatímco v pracovním sešitě k učebnici

Raduga po-novomu 1 zcela chybí poslechová cvičení, která jsou zakomponována výhradně do učebnice, v pracovním sešitě v Tvoj šans A1 se objevují.

Skladbu užitých cvičení není dle názoru autora diplomové práce možné označit za rozmanitou. Stejně tak, jako je tomu v pracovním sešitě k učebnici Raduga po-novomu 1, i zde v drtivé míře převažují cvičení, která jsou zaměřena na překlad, doplnění propuštěných slov či jejich částí a tvorbu vět. Pouze výjimečně se vyskytují pro žáky atraktivnější cvičení typu křížovek apod. Stejně tak, jako tomu je u druhého analyzovaného pracovního sešitu, i zde shledává autor diplomové práce tuto absenci jako největší nedostatek.

Závěr

Diplomová práce sestává ze dvou základních částí, a sice teoretické a analytické. V úvodních dvou kapitolách a jejich podkapitolách, v nichž byla zpracována problematika učebnic a kritérií pro hodnocení učebnic, byl vytvořen teoretický základ. Ten posléze posloužil při vypracování analytické části, v níž probíhala analýza vybraných učebnic určených pro výuku ruského jazyka.

Za obzvláště přínosnou podkapitolu v první kapitole považuje autor tu s názvem Společný evropský referenční rámec. Poznatky osvojené v této podkapitole autor využil v analytické části při komparaci vybraných učebnic z hlediska toho, pro jak pokročilé uživatele jsou dané učebnice určeny. Obdobně jako podkapitola týkající se Společného evropského referenčního rámce posloužily autorovi i podkapitoly týkající se kritérií hodnocení učebnic. Seznamy hodnotících kritérií učebnic se v dostupné literatuře různí, autor se tedy rozhodl pro výběr takových, která dle jeho názoru lze zařadit mezi základní a u nichž bude možné provést komparaci napříč vybranými učebnicemi. Jedním z hodnotících kritérií byla nutnost porovnat texty v učebnicích z hlediska náročnosti. K tomu posloužila Mistríkova metoda, která zkoumá míru srozumitelnosti textu. Předpoklad, kdy nejtěžší texty bude obsahovat učebnice Tvoj šans A1, která je určena pro výuku na středních školách, jazykových školách a vysokých školách, byl správný. Hodnoty u tří analyzovaných textů v publikaci Tvoj šans A1 činí 37,40; 35,79 a 37,50. Texty analyzované v učebnicích Raduga po-novomu 1 a Raduga plus 1 se pohybovaly v rozmezí hodnot 47,98 až 39,95, což jsou údaje, které potvrzují výše uvedený odhad. Zbývajících hodnotících kritérií, k nimž byl vytvořen teoretický základ pro následující analytickou pasáž, jsou kritéria vizuálních prostředků a postojových a hodnotových orientací.

Analytická část diplomové práce obsahuje kapitoly, jejichž obsahem jsou analýzy vybraných učebnic. Ve třetí kapitole jsou představeny učebnice pro výuku ruského jazyka, které se na základních a středních školách rovněž vyskytují. Těmto učebnicím však není v diplomové práci věnován takový prostor, jako je tomu u publikací Raduga po-novomu 1, Raduga plus 1 a Tvoj šans A1. Přesto bylo vypracování této kapitoly pro autora diplomové práce velice přínosné, neboť se jejím prostřednictvím seznámil s širokým portfoliem učebnic, se kterými by se mohl ve své pedagogické praxi setkat.

Detailnější analýza byla provedena u učebnic Raduga po-novomu 1, Raduga plus 1 a Tvoj šans A1, přičemž u první a třetí jmenované publikace byla rozpracována stejná

hodnotící kritéria. Důvodem, proč u publikace Raduga plus 1 nebyla provedena tatáž analýza jako u zbývajících dvou učebnic, je skutečnost, že se v tomto případě jedná pouze o přepracované vydání učebnice Raduga po-novomu 1. U publikace Raduga plus 1 tedy byla hodnocena pouze vybraná kritéria, která byla porovnána především s její předcházející verzí. Oproti starší variantě se v nové učebnici nachází vyšší množství interaktivních cvičení, třebaže jejich počet by mohl být ještě vyšší. Nepoměr mezi množstvím cvičení takového typu je i mezi pracovními sešity obou učebních souborů, větší počet jich je opět v pracovním sešitě Raduga plus 1. Právě přítomnost těchto cvičení a jejich kvantita je autorem přijímána velice pozitivně a zde spatřuje největší přednost oproti předcházející verzi učebnice, neboť přesně takovýmto typem cvičení lze zaujmout žáky na 2. stupni základních škol.

Oproti učebnímu souboru Raduga po-novomu lze spatřit u přepracovaného vydání, jakož i u publikace Tvoj šans A1, změny ve struktuře učebnic. Zatímco učebnice a pracovní sešit Raduga po-novomu 1 disponuje pouze klasickými lekcemi, u zbylých dvou učebních materiálů je tomu odlišně. Ty mimo tyto klasické lekce obsahují ještě opakovací, procvičovací pasáže, které shrnují učivo několika lekcí. V učebním souboru Raduga plus 1 se tomu děje především v pracovním sešitě v oddílech, které zahrnují cvičení reflektující učivo 1. – 4. a 5. – 7. lekce, Tvoj šans A1 pak obsahuje dvě opakovací lekce. Zařazení těchto pasáží je dalším kladným prvkem u nových učebních materiálů.

Za zajímavé podkapitoly autor shledává ty, v nichž se zabývá projevy stereotypizace. Při detailním studování učebních materiálů si povšiml často se opakujících prvků, ať již vizuálních či textových. V jejich přítomnosti spatřuje autor nedostatek.

Rozhodnutí o publikaci nových učebních souborů Raduga plus a Tvoj šans shledává autor za velice pozitivní. Dosavadní pětidílná sada učebních souborů Raduga po-novomu byla určena jak pro výuku na základních školách, tak i na středních školách, přičemž nebylo pevně stanoveno, v jakém ročníku má být vybraná učebnice využívána. Poté, co budou vydány všechny naplánované učební soubory, bude již pevně stanoveno, dle kterých učebnic by v jednotlivých ročnících měla být ruština vyučována. Vzhledem k tomu, že edice učebnic Raduga plus je naplánována jako třídílná a je určena pro výuku ruského jazyka v 7. – 9. ročnících na základních školách, je zřejmé, že každému z ročníku náleží jeden z učebních souborů. Žáci přicházející na střední školy a mající ze sebou výuku ruského jazyka na základní škole, by tedy měli disponovat

obdobnými znalostmi. Pro výuku ruštiny na školách středních je poté určena edice učebnic Tvoj šans.

Výběr tématu diplomové práce shledává autor po jejím zhotovení za velice přínosný. V průběhu vypracování se seznámil s řadou učebnic a dalších učebních materiálů určených pro výuku ruského jazyka, ať již na základních či středních školách. Tato zkušenost mu bude užitečná v jeho budoucí pedagogické profesi.

Seznam zdrojů

Seznam použité literatury řazený abecedně dle autora, psaný latinským písmem

DOLEČEK, Josef, Miloš ŘEŠÁTKO, Zdeněk SKOUPIL. *Teorie tvorby a hodnocení učebnic pro odborné školství*. Praha: Výzkumný ústav odborného školství, 1975. 109 s.

GAWEČKA-AJCHEL, Beata. *Echo 1: kurz ruského jazyka pro 2. stupeň ZŠ a nižší gymnázia*. Dubicko: INFOA, 2010. 128 s. ISBN 978-80-7240-691-3.

HENDRICH, Josef. *Didaktika cizích jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 498 s.

CHAMRAJEVA, Jelizaveta, Elza IVANOVA, Renata BRONIARZ. *Vremena 1: kurz ruského jazyka pro začátečníky: pro 2. stupeň základních škol, víceletá gymnázia a střední školy*. Dubnicko: INFOA, 2009. 155 s. ISBN 978-80-7240-663-0.

CHODĚRA, Radomír. *Didaktika cizích jazyků: úvod do vědního oboru*. Praha: Academia, 2013. 209 s. ISBN 978-80-200-2274-5.

JANÍK, Tomáš, Josef MAŇÁK, Petr KNECHT. *Cíle a obsahy školního vzdělávání a metodologie jejich utváření*. Brno: Paido, 2009. 181 s. ISBN 978-80-7315-194-2.

JELÍNEK, Stanislav, Ljubov Fjodorovna ALEXEJEVA, Radka HŘÍBKOVÁ, Hana ŽOFKOVÁ. *Raduga po-novomu 1: pracovní sešit*. Plzeň: Fraus, 2007. 72 s. ISBN 978-80-7238-660-4.

JELÍNEK, Stanislav, Ljubov Fjodorovna ALEXEJEVA, Radka HŘÍBKOVÁ, Hana ŽOFKOVÁ. *Raduga po-novomu 1: učebnice ruštiny*. Plzeň: Fraus, 2007. 128 s. ISBN 978-80-7238-659-8.

JELÍNEK, Stanislav, Radka HŘÍBKOVÁ, Hana ŽOFKOVÁ, Zuzana LIPTÁKOVÁ. *Raduga plus 1: ruština pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2018. 118 s. ISBN 978-80-7489-420-6.

KNECHT, Petr, Tomáš JANÍK. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008. 196 s. ISBN 978-80-7315-174-4.

MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK, Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008. 127 s. ISBN 978-80-7315-175-1.

MAŇÁK, Josef, Petr KNECHT. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. 140 s. ISBN 978-80-7315-148-5.

ORLOVOVÁ, Natalie, Jana KÖRSCHNEROVÁ, Jana STEJSKALOVÁ. *Klassnyje družja 1: ruština pro 2. stupeň základních škol*. Praha: Klett, 2014. 82 s. ISBN 978-80-7397-163-2.

ORLOVOVÁ, Natalie, Marta VÁGNEROVÁ, Miroslava KOŽUŠKOVÁ. *Klass! 1: ruština pro střední školy: učebnice*. Praha: Klett, 2010. 165 s. ISBN 978-80-7397-032-1.

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. 140 s. ISBN 80-85931-49-4.

PURM, Radko. K teorii učebnic cizího jazyka. In: *Studie rusistické*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. 57-77 s. ISBN 80-7041-853-2.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. 2. české vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. 267 s. ISBN 80-244-1425-2.

ŠMAJS, Josef, Josef ŠKROB. *Evoluční ontologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 399 s. ISBN 80-210-3038-0.

VALOVA, Liudmila, Varvara GOLOVATINA, Milena RYKEVSKÁ. *Tvoj šans A1: ruština pro střední školy a jazykové školy: učebnice s integrovaným pracovním sešitem*. Plzeň: Fraus, 2018. 168 s. ISBN 978-80-7489-423-7.

ZUJEV, Dmitrij Dmitrijevič. *Ako tvorit' učebnice*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. 296 s.

ZUJEV, Dmitrij Dmitrijevič. *Škol'nyj učebnik*. Moskva: Pedagogika, 1983. 283 s.

ŽOFKOVÁ, Hana, Klaudia EIBENOVÁ, Zuzana LIPTÁKOVÁ, Jaroslav ŠAROCH. *Pojechali 1. Ruština pro základní školy a víceletá gymnázia*. Praha: SPL-Práce, 2002. 91 s. ISBN 80-86287-58-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

FRAUS UČEBNICE. *Raduga po-novomu 1* [online]. 2019. [cit. 2019-02-7]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/cizi-jazyky-rustina-raduga-po-novomu1/p3690ickjcrjickjc.html>

FRAUS UČEBNICE. *Tvoj šans 1* [online]. 2019. [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/p9261.html>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. (2016). Praha: VÚP. [online]. 2018. [cit. 2019-01-27]. Dostupné z: [file:///C:/Users/%C5%A0koln%C3%AD%20klub/Downloads/RVP%20ZV_2017_%C4%8Derven-2%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/%C5%A0koln%C3%AD%20klub/Downloads/RVP%20ZV_2017_%C4%8Derven-2%20(3).pdf)

Rámcové vzdělávací programy [online]. 2018. [cit. 2019-01-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>